MASTER NEGATIVE NO. 93-81175-17

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

MENZER, OTTO

TITLE:

DE RHESO TRAGOEDIA

...

PLACE:

BEROLINI

DATE:

[1867]

Master Negative #

93-81175-17.

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

88EX8
DM
Menzer, Otto, 1844-
De Rheso tragoedia ... Berolini, typis expressit Gustavus Schade, [1867].
60 p. 22 cm.

Thesis. Berlin.
Volume of pamphlets

D88ED
Z8
v.1
~~Copy in Classics Reading Room.~~

195758

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35 REDUCTION RATIO: 11x
IMAGE PLACEMENT: IA IIA IB IIB
DATE FILMED: 3-18-93 INITIALS Susan
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3 7.1 8.0 9.0 10

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

150728 Menzer
Euripides
Menzer
Euripid.
18

DE
RHESO TRAGOEDIA.

DISSERTATIO INAUGURALIS
PHILOLOGICA
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
IN
ALMA LITTERARUM UNIVERSITATE
FRIDERICA GUILELMA
AD
SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
DIE XVI. M. FEBRUARII A. MDCCCLXVII.
H. L. Q. S.
PUBLICE DEFENDET
AUCTOR

OTTO MENZER
BRANDENBURGENSIS.

ADVERSARII ERUNT:
M. LEHMANN, DR. PHIL.
G. LUPPE, STUD. PHIL.
G. STOECKERT, STUD. PHIL.

BEROLINI
TYPIS EXPRESSIT GUSTAVUS SCHADE.

PARENTIBUS MEIS

ET

HERMANNO STUBENRAUCH

AMICO PATERNO.

Rhesus tragoedia si sine auctore litteris custodita esset, ut est ab Euripidis tragoediis diuersa, certe a nemine huic poetae esset tributa: sed cum eius nomine nobis tradita sit, quamuis ineptum Aeschyli imitatorem redoleat, mirandum non est, fuisse semper, qui Euripideam eam putarent, — quin etiam exstitisse aliquem[1]), qui id operam daret, ut ostenderet, »*inesse quaedam in Rheso, quae ab Euripide potius, quam ab alio scriptore scripta essent.*« Summi uero critici, sicut Valckenarius[2]) et Hermannus, abiudicauerunt eam ab Euripide: neque autem peruicerunt; nam postquam Hermanni[3]) „dissertatio de Rheso“ scripta est, Vaterus „Vindicias suas Rhesi tragoediae“ edidit, et nuper demum Schenkelius[4]) in censura sua Hagenbachi[5]) dissertationis Vatero in eo assensus est, quod is ab adolescente Euripide Rhesum conscriptam esse dicit.

---

[1]) Fr. Vaterus: Euripidis Rhesus. Vindiciae p. CXXXIX.

[2]) Diatribe. cap. IX. X.

[3]) Obseru. de Gr. l. dial. p. IX sq. Elem. doctr. metr. p. 124. Dissert. de Rheso, opusc. III. p. 262.

[4]) Philol. XX. p. 484. — [5]) De Rheso tragoedia dissert.

Cum igitur nondum conuenerit inter uiros doctos, utrum Euripides Rhesum condidisset, an alius, spero fore, ut iis, quae nos hac de re dicturi sumus, uenia detur; quibus si probauerimus, tragoediam nostram eo tempore conscriptam esse, quo Hermannus eam conditam putat, gaudebimus.

Quae recentiores tragoediae nostrae interpretes et critici de ea scripserunt et iudicauerunt, beneuolus lector in Vateri uindiciis[1]) inque Hagenbachi dissertatione[2]) euoluat uelim; ibi enim omnes libri, qui de Rheso conscripti sunt, diligenter sunt allati: proximis abhinc annis nihil fere noui de Rheso litteris consignatum est, praeterquam quod Schenkelius[3]), quae Hagenbachius hac de re disputauit, probanda esse negauit, Rauchensteinus[4]) eadem nimium quantum laudauit, Doeringius[5]) coniecturis quibusdam uersus Rhesi a corruptelarum sordibus purgasse sibi uisus est.

I.

De tragoediae nostrae indole diuersissime iudicatum est, falsissime autem a Vatero: cuius argumenta cum a nullo ita perpensa sint, ut satis nobis sit, facere non possumus, quin, quid de iis existimandum sit, accuratius explicemus.

1.

Primum igitur de materia Rhesi si quaerimus, facillimum est ad intelligendum, fabulam, qua usus est

[1]) p. XVII sq. LXV sq. CIXL sq. CL. — [2]) p. 6. 7 et 51 sq.
[3]) l. s. l. — [4]) Jahns Jahrb. f. Phil. 89. p. 569—571.
[5]) Philol. 1865. p. 517 sq.

poeta noster, sicut eam in Homeri Iliadis libro decimo[1]) inuenerit, non aptam esse ad tragoediam componendam. Ibi enim, ut cetera taceamus, fere prorsus in tenebris latet, qualem Rhesus se praestiterit, priusquam caede ex insidiis ab hostibus facta interiret. Itaque opus erat, a nostro aliquid inueniri, quo ille mortem ipse sibi contraxisse uideretur, quod ab eo non confectum esse demonstraturi sumus. Nam quod Vaterus[2]) »*si quaeritur*«, — inquit, — »*quid sibi proposuerit Euripides, id non difficile est aperire. Id quod nullo tempore non admonendi sunt homines, deorum contemtum et superbam fiduciam dare poenas gravissimas exemplo uidemus comprobatum Dolonis, Rhesi atque Hectoris etiam et omnium Troum*« maximo in errore uidetur uersari. Etenim ut omnino omittamus examinare, num poeta tragicus tale quid docere debeat[3]) spectatores suos: quanam ex re coniecit Vaterus, deos a Rheso aut a Troianis contemni? Atque hic profecto incertus erit, quem locum afferat ex tragoedia nostra: neque enim ullus inuenietur, ex quo quod uult efficiatur, ex multis autem

[1]) u. 434 sq. — [2]) l. l. p. XLV.
[3]) Aristot. poet. 6. *ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις . . . δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν*, quod Susemihlus uertit: Diese Darstellung erzielt durch Furcht und Mitleid eine Reinigung eben dieser Affecte. cf. Lessing. Dramat.: Sie lassen den Aristoteles sagen, die Tragödie soll uns vermittelst des Schreckens und des Mitleids von den Fehlern der vorgestellten Leidenschaften heilen. Der vorgestellten? Also, wenn der Held durch Neugierde oder Ehrgeiz oder Liebe oder Zorn unglücklich wird, so ist es unsere Neugierde, unser Ehrgeiz, unsere Liebe, unser Zorn, welchen die Tragödie reinigen soll? Das ist dem Aristoteles nie in den Sinn gekommen.

cerni poterit, pios eos esse et religiosos. Ad quod ostendendum haec sufficient. In uersibus 63[1]) sq. Hector haec dicit:

κἀγὼ μὲν ἦν πρόθυμος ἱέναι δόρυ
ἐν νυκτὶ χρῆσθαί τ' εὐτυχεῖ ῥύμῃ θεοῦ·
ἀλλ' οἱ σοφοί με καὶ τὸ θεῖον εἰδότες
μάντεις ἔπεισαν ἡμέρας μεῖναι φάος.

In uersibus 224 sq. chorus sic Apollinem implorat:

Θυμβραῖε καὶ Δάλιε καὶ Λυκίας
ναὸν ἐμβατεύων,
Ἄπολλον, ὦ δία κεφαλά, μόλε τοξήρης,
ἱκοῦ ἐννύχιος
καὶ γενοῦ σωτήριος ἀνέρι πομπᾶς
ἁγεμὼν καὶ ξύλλαβε Δαρδανίδαις,
ὦ παγκρατές, ὦ Τροΐας
τείχη παλαιὰ δείμας.

In uersu 319 sq. Hector dicit:

πολλοὺς ἐπειδὴ τοὐμὸν εὐτυχεῖ δόρυ
καὶ Ζεὺς πρὸς ἡμῶν ἐστιν, εὑρήσω φίλους.

In uersu 342 sq. chorus haec cantat:

Ἀδράστεια μὲν ἁ Διὸς παῖς
εἴργοι στομάτων φθόνον.

In uersibus 653 sq. Paris sic Mineruam quam Venerem putat, alloquitur:

ἀεί ποτ' εὖ φρονοῦσα τυγχάνεις πόλει
κἀμοί, μέγιστον δ' ἐν βίῳ κειμήλιον
κρίνας σέ φημι τῇδε προσθέσθαι πόλει.

Denique in fine tragoediae nostrae haec loquitur chorus:

[1]) Numeri et uerba sunt Naucki.

τάχα δ' ἂν νίκην
δοίη δαίμων ὁ μεθ' ἡμῶν.

Itaque deorum contemtus sine dubio repellendus est, sed restat superba fiducia. Qua in re Vaterus uersibus, quos canit chorus:

ἰὼ ἰώ.
φίλα θροεῖς, φίλος Δίοθεν εἶ· μόνον
φθόνον ἄμαχον ὕπατος
Ζεὺς θέλοι ἀμφὶ
σοῖς λόγοισιν εἴργειν.

adiuuari uidetur, sed nonne inter omnes constat, Graecos existimasse, non malos modo, uerum etiam optimos quosque uiros in inuidiam deorum uocari, si perpetua felicitate uterentur, omniaque iis ex sententia euenirent? Iam uero quid ipsa Minerua de Rheso iudicat?

ἄνδρα δ' οὐ πέπυσθε σύμμαχον
Τροίᾳ μολόντα Ῥῆσον οὐ φαύλῳ τρόπῳ;
ὃς εἰ διοίσει νύκτα τήνδ' ἐς αὔριον,
οὔτ' ἄν σφ' Ἀχιλλέως οὔτ' ἂν Αἴαντος δόρυ
μὴ πάντα πέρσαι ναύσταθμ' Ἀργείων σχέθοι.

Quare nonne quae iactauit ille uera cum gloria de se praedicasse putandus est? Sin dea ob nimiam eius fiduciam irata Rheso erat, quomodo explicari potest, id in tragoedia nostra non significari? Ac nobis quidem persuasum est, futurum fuisse, ut poeta quam saepissime deae iram indicaret, si fiducia Rhesi laesam eam esse uoluisset, sicut in Euripidis Hippolyto[1]) omnibus locis apparet, Veneris odium Phaedrae et Hippolyti interitus causam esse. Nec uero Musa quidem nos certiores facit, ira

[1]) Cf. u. 93. 99. 107. 216. 237. 241 etc.

uictam Mineruam Rheso mortem parasse! Itaque sumendum est, deam uelle Rhesum occidi, non quia is talem poenam commiserit, sed ad periculum amouendum, quod Graecorum exercitui ex eo immineat. Ex quo intelligitur, Vaterum poetae aliquid supponere uoluisse, quod illi nunquam in mentem uenit, neque infitiandum est, nesciuisse Rhesi scriptorem materiam apud Homerum inuentam ita immutare, ut argumentum uere tragicum euaderet. Nam quid dicit Aristoteles[1])? *Ἂν μὲν οὖν ἐχθρὸς ἐχθρὸν ἀποκτείνῃ, οὐδὲν ἐλεεινὸν οὔτε ποιῶν οὔτε μέλλων (ἀπο)δείκνυσι πλὴν κατ' αὐτὸ τὸ πάθος. κ. τ. λ.* Rectissime igitur Hagenbachius: »*Quod summum et praecipuum est, ut metum moueat poeta et misericordiam, ut incendat inflammetque animos, denique eos liberet metu, frustra quaeremus in hac fabula.*«

2.

Sed iam personas contemplemur, de quibus iterum cum Vatero ualde dissentimus. Ac nobis quidem dubium esse nequit, quin id sibi proposuerit poeta, ut heroes depingeret, hac autem in re miserandum in modum lapsus sit. Quorum prius sine dubio etiam Vaterus libentissime statuisset, sed tum alterum quoque concedere eum necesse fuit: itaque, ut erat in angustiis, in animum induxit, ut diceret[2]), »*uerissime barbarorum et Graecorum ingenia moresque delineata esse ab Euripide,*« ac paullo ante[3]) »*maxime distare a barbarorum*

[1]) Poet. 14. Lessing. Dramat. XXV. 269.
[2]) l. l. p. XLVII. — [3]) p. XLVI.

uerbositate Graecorum breuiloquentiam, a barbarorum fiducia cautam Ulixis praesertim prudentiam, a barbarorum audacia ueram uirtutem Graecorum.« Nec longe aliter iudicat Welckerus[1]), quamquam id uituperat[2]), quod Graeci non eadem arte delineati sint, atque Troiani. Quod igitur Rhesus dicit:

τοῦτον δ' ὃν ἵζειν φῂς σὺ κλωπικὰς ἕδρας
καὶ μηχανᾶσθαι, ζῶντα συλλαβὼν ἐγὼ
πυλῶν ἐπ' ἐξόδοισιν ἀμπείρας ῥάχιν
στήσω πετεινοῖς γυψὶ θοινατήριον. 515.

uel Hector choro minatur:

ἤτοι μάραγνά γ' ἢ καρανιστὴς μόρος
μένει σε δρῶντα τοιάδ'· 818.

nos sumere necesse est, sic a poeta nostro barbaros a Graecis discerni! — Quae ut ita sese habeant, quomodo fieri potuit, ut Vaterus tantum laudis tribueret tragoediae nostrae »*eamque ceteris Euripidis praestantiorem esse*« diceret[3])? Nam etiam Homerus Graecos et Troianos moribus dispares esse ostendit; sed num ita, ut illos humanos hos immanes haberi uelit? Immo uero speciem et formam dissimilitudinis adumbrat, sicut in Iliadis libro septimo narrat, Graecis licuisse, mortuos suos complorare, Troianos autem lacrimare uetitos esse:

οὐδ' εἴα κλαίειν Πρίαμος μέγας[4]).

Iam uero Aeschylus quam lepide et uenuste Persis suis colorem peregrinum imposuit? Quis enim est, quin sen-

[1]) Griechische Tragödien III. 1131. cf. Hagenb. l. l. p. 24.
[2]) Zeitschrift f. Alterthumswissenschaft 1834. p. 657.
[3]) l. l. p. XLV.
[4]) u. 427. cf. Lessing. Laocoon. II. 132.

tiat, cum in uersibus 65 sq.[1]) chorum rhythmis ionicis uti uidet, non Graecos eos esse, qui loquantur, aut cum in uersibus 211 sq. legit:

εὖ γὰρ ἴστε, παῖς ἐμὸς
πράξας μὲν εὖ θαυμαστὸς ἂν γένοιτ' ἀνήρ,
κακῶς δὲ πράξας οὐχ ὑπεύθονος πόλει,
σωθεὶς δ' ὁμοίως τῆσδε κοιρανεῖ χθονός. 215.

barbarorum reginam effingi?

Ac talia uel plurima afferre possumus. Neque autem unquam Persarum Graecorumque dissimilitudinem nimis auget et amplificat. Quod quomodo explicandum sit, certe neminem fugit, qui non ignorat, quantum Graeci cesserint pulchritudini. Itaque si Vaterus barbarorum Graecorumque mores a nostro quoque delineatos esse dicit, id primum fateri debet, illum longissime ab optimorum poetarum Graecorum exemplo recedere: quod si negat, quamuis doctus sit, tamen — ut ait Horatius — arte caret. — At Euripides in Iphigenia Taurica, quam Aristoteles eximia laude ornauit[2]), Thoam, barbarorum regem, loquentem facit haec:

λαβόντες αὐτοὺς ἢ κατὰ στύφλου πέτρας[3])
ῥίψωμεν, ἢ σκόλοψι πήξωμεν δέμας.

At num hoc modo non Graecum eum esse ostendere uult? Minime uero! sed indicare uult, quam crudelis hominis manus Iphigenia effugerit.

Attamen poeta noster a patrono suo Vatero defendendus uidetur esse. Namque, — ut inde exordiamur —,

[1]) Numeri sunt Dindorfi.

[2]) Poet. 17. Lessing. Dramat. XXIV. 227.

[3]) Iph. T. 1428 sq.

si Vateri auctoritatem secuti barbaros ab illo descriptos esse colligeremus, putandus esset sic egisse, ut talem morum notationem, qualem Prologus in comoedia Shakespeari[1]), quae inscribitur „Midsummer-night's dream" de ceteris actoribus edit, siue Schillerus noster tragoediae suae quam inscripsit „Fiesko"[2]), in personarum indice praemittit, in ipsam tragoediam transferret. An ea, quibus Hector Rhesum alloquitur:

σὺ δ' ἐγγενὴς ὢν βάρβαρός τε βαρβάρου
Ἕλλησιν ἡμᾶς προύπιες τὸ σὸν μέρος. 405.

siue quae auriga Hectori obiicit:

τί τοῖσδ' ἀπειλεῖς βάρβαρός τε βαρβάρου
γνώμην ὑφαιρεῖ τὴν ἐμὴν πλέκων λόγους. 834.

longe meliora haberi possent? — Deinde — id quod multo grauius est — nonne existimandum nobis est, poetam id spectauisse, ut auditores siue lectores personae ipsius primariae metuerent misericordiamque tribuerent? Quod num assecutus sit, nihil refert; id autem tenendum est, tale periculum ab eo factum esse. Atque cum Vaterus quam maxime studeat demonstrare, excitatum esse metum et misericordiam a Rhesi scriptore, quomodo hac cum re consentit, eundem uoluisse, Rhesum pro barbaro haberi et heroibus Graecis quam plurimum postponi? Hinc supra coniecimus, in angustiis fuisse Vaterum, cum barbarorum ingenia a poeta deli-

[1]) This man is Pyramus, if you would know;
This beauteous lady Thisby is, certain. etc.

[2]) Andreas Doria. Doge von Genua. Ehrwürdiger Greis von 80 Jahren. Spuren von Feuer. Ein Hauptzug: Gewicht und strenge befehlende Kürze.

neata esse censeret. — Tum iterum id, quod Minerua de Rheso dicit:

οὐ πέπυσθε σύμμαχον
Τροίᾳ μολόντα Ῥῆσον οὐ φαύλῳ τρόπῳ; 599.

admonendum nobis est, quod poeta deam certe non loquentem fecisset, nisi heroem se depinxisse ratus esset. Rhesus igitur sine dubio in heroum numero putandus esset, etiamsi plane nesciremus, Musae eum filium esse, quae Mineruam allocuta gloriari posset:

καίτοι πόλιν σὴν σύγγονον πρεσβεύομεν
Μοῦσαι μάλιστα κἀπιχρώμεθα χθονί. 942.

quod cum ad ea, quae iam attulimus, accedat, de moribus barbaris a Graecorum natura diuersis cogitari nequit. — Verum etiam Hectorem pro heroe depinxit poeta: nam si talem eum esse uoluisset, qualem Vaterus eum descriptum esse putat, id est, si uera uirtute et prudentia carentem eum finxisset, quid de Graecorum ducibus esset iudicandum, qui ab eo plane superati erant? Neque id quidem obliuiscendum uidetur esse, Rheso, de quo quid existimandum sit, iam constat, maximum regnum ab eo paratum esse:

καίτοι σε μικρᾶς ἐκ τυραννίδος μέγαν
Θρῃκῶν ἄνακτα τῇδ᾽ ἔθηκ᾽ ἐγὼ χερί. 407.

Denique cautiorem et prudentiorem eum delineauit poeta, quam Rhesum: dicit enim Hector:

εἰ τοῦ παρόντος τοῦδ᾽ ἀπαλλαχθεὶς κακοῦ
πόλιν νεμοίμην ὡς τὸ πρὶν ποτ᾽ ἀσφαλῆ, 475.
ἦ κάρτα πολλὴν θεοῖς ἂν εἰδείην χάριν.
τὰ δ᾽ ἀμφὶ τ᾽ Ἄργος καὶ νόμον τὸν Ἑλλάδος
οὐχ ὧδε πορθεῖν ῥᾴδι᾽, ὡς λέγεις, δορί.

quare cum ille pro barbaro designatus non sit, ne hic quidem indole barbara praeditus potest esse. — Quodsi Hector, — ut occasionem ad hac quoque de re disputandum datam teneamus —, qui siue heros est, siue non, rei militaris certe peritus habendus est, de Dolone sic iudicat:

ἐπώνυμος μὲν κάρτα καὶ φιλόπτολις
Δόλων· πατρὸς δὲ καὶ πρὶν εὐκλεᾶ δόμον
νῦν δὶς τόσῳ τέθεικας εὐκλεέστερον. 160.

diutissimeque cum eo de praemio agit, — quonam iure Vaterus[1]) hunc a poeta pro ignauo et imbelli homine expressum esse contendit? An existimandum est, ducem eum, qui nisi nox ingruisset, totum Graecorum exercitum deleuisset[2]), ignorauisse, quid de militibus suis, — etiam de nobilioribus — iudicandum esset? Nonne etiam chorus — sed taceamus, nam et Vaterus[3]), »*dedita eum opera*« — ait — »*stultum interdum finxit poeta,*« neque opus est, nos testimonio eius uti: etenim uel ex Hectoris uerbis liquet, Dolonem pro uiro forti effictum esse, quodque repugnat poetae infirmitati esse tribuendum. — Ad propositum igitur reuertamur et de Aenea Parideque quaeramus. Qui quomodo barbaros se esse ostendant, omnino non potest intelligi; uterque enim, — ut premamus id, quod Vaterus heroibus Graecis tribuit, — et cautum et breuiloquentem se praestat.

Quae cum ita sint, apparet, Vaterum et Welckerum falso arbitrari, barbarorum Graecorumque mores a poeta nostro delineatos esse. Sin quis nobis obiicit, permulta ab heroibus nostri dici, quae heroum non sint, repeten-

1) l. l. p. XLVI. — 2) cf. u. 59 sq. — 3) l. l. p. XLVI.

dum nobis est, quod iam supra indicauimus, miserandum in modum lapsum esse poetam nostrum. Quod cum et Morstadtius[1]) et Hagenbachius[2]) plane ostenderint, temperamus nobis, quominus id denuo accuratius explicemus, summatim autem haec dicere uolumus, enixum illum esse, ut robur ingeniumque uirile depingeret, et effinxisse crudelitatem animique duritiem, — nam sic illi uersus 512 et 816 explicandi sunt —, enixum eum esse, ut ueram fiduciam notaret, et delineasse ambitiosam ostentationem, enixum eum esse, ut astutiam et calliditatem describeret et — id, quod ex uersibus 202 sq. discimus, designasse stultitiam et stupiditatem. Ac persuasum nobis est, Ulixem et Diomedem poetae nostri, quos Hagenbachius[3]) rectissime a Graecorum heroum nobilitate, uirtute, liberalitate longe recedere dicit, occasione data non aliter locuturos fuisse, ac Rhesum et Hectorem in uersibus 512 et 816. — Quod autem uox „barbari" saepius inuenitur, non dubium esse potest, quid sibi uelit. Nam cum Graeci communi nomine comprehendi possent, etiam Troianos eorumque socios uocabulo uno complecti uolebat poeta; quo certe ipsi Troes non uterentur, si malam notionem ei adiunxisset.

Ex iis, quae diximus, intelligitur, poetam nostrum neutiquam laudandum esse, licet barbarorum Graecorumque mores distinxerit, licet heroes depinxerit. Vaterus igitur utique perperam iudicauit, bene eum hac in re egisse, bifariam autem, cum ne cognouerit quidem, quid uoluisset poeta.

---

[1]) Beitrag zur Kritik des Rhesus p. 12. 13.
[2]) l. l. p. 23. 24. — [3]) ibidem.

3.

Nec uero aliter ac de argumento et de personarum descriptione de oeconomia[1]) tragoediae iudicandum est, quam peruersam prauamque esse, etsi cum alii tum Morstadtius[2]) non male exposuerunt, nihilominus Vatero[3]) meditanti, »*quomodo factum sit, ut Rhesus contemneretur,*« sola uisa est causa, quae non ex ipsa tragoedia euoluenda est, sed ex hominum animis. »*Est enim,*« inquit, »*sane magni ingenii, contemnere aliquid, quod alii admirantur, habeturque ingeniosius.*« Sed quinam fuerunt, qui praeter Vaterum Rhesum admirarentur? atque quibus de causis ipse laudari eam uult? Scilicet bene agit, quod de iis, quae ipsi uituperanda uidentur esse, non dubitat[4]), »*quin olim interpretem nactura sint,*« uerum sic uel uitiosissima reprehensionem effugere possunt. — Sed ut omnem rem ordine perscrutemur, dicendum nobis est, tragoediam nostram in duas partes dilabi, — u. 1—261, 262—996 —, quae non nisi leuissime inter se cohaereant. Etenim priorem, Dolonis missionem, nemo desideraret, nisi ex uersu 518 intelligeremus, Ulixi Troianorum tesseram „*Φοῖβον*" notam esse, quam cum ex Minerua non audierit, ex Dolone eum accepisse colligendum est. Id Vatero concedendum est, sed in quaestionem uocamus, cur non Minerua, ut certiores facit Graecos, Rhesum aduenisse

---

[1]) Aristot. poet. 6: *ἔτι σημεῖον, ὅτι καὶ οἱ ἐγχειροῦντες ποιεῖν πρότερον δύνανται τῇ λέξει καὶ τοῖς ἤθεσιν ἀκριβοῦν ἢ τὰ πράγματα συνιστάναι.*
[2]) l. s. l. — [3]) l. s. l. p. XXV. — [4]) p. XLIV.

et extra Troianorum castra consedisse, ita eadem hanc tesseram iis prodere potuerit? Lucet igitur, — ut Vateri uerbis[1]) utamur, — quam prudenter poeta omnia instituerit, nam alterum illud, quod ille affert, »*opus fuisse aliquo, qui Graecis uiam ad castra Troianorum aperiret, et a quo stationes singulorum principum docerentur,*« plane nihil est: de Rhesi enim statione non Dolon, qui ne adesse quidem eum sciat, sed Minerua cum Ulixe et Diomede agit. Si igitur Rhesi scriptor hanc deam ex machina loquentem inducere uolebat[2]), statim cognoscere poterat, inutilem esse missionem Dolonis ad tesseram Graecis prodendam. Sed et facillime hac dea caruisset et optime has duas partes coniunxisset, si Homerum secutus Dolonem post Rhesi aduentum abeuntem fecisset[3]). Namque id, quod dicit Vaterus[4]), »*si Rhesus ante Dolonis abitum aduenisset, uix causa restaret, ut mitteretur Dolon, interque eius iter et Graecorum aduentum pausa exsisteret non ferenda,*« ullius momenti esse, quis est, qui confiteatur? An ignes Graecorum non arderent, si Rhesus iam primo aduenisset, neque ullo modo pausa illa, de qua disputat Vaterus, a bono poeta euitari poterat? Itaque etiamsi quae dicit Morstadtius[5]), qui saepe spinosior est, »*nulla alia de*

---

[1]) p. XLI.

[2]) Aristot. poet. 15: *ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος κ. τ. λ.*

[3]) Aristot. poet. 9: *τῶν δὲ ἁπλῶν μύθων καὶ πράξεων αἱ ἐπεισοδιώδεις εἰσὶ χειρισται. λέγω δὲ ἐπεισοδιώδη μῦθον, ἐν ᾧ τὰ ἐπεισόδια μετ᾽ ἄλληλα οὔτ᾽ εἰκὸς οὔτ᾽ ἀνάγκη εἶναι. τοιαῦται δὲ ποιοῦνται ὑπὸ μὲν τῶν φαύλων ποιητῶν δι᾽ αὐτούς κ. τ. λ.*

[4]) p. XXXIX. — [5]) l. l. p. 49. 50.

causa discessisse poetam ab Homero, nisi ut dea illa produci posset, putauisse enim eum, hanc uel optime a se inuentam esse« concedere nolumus, — nam talis stultitia omnino non ferenda est —, tamen Vateri argumenta, quibus defendere uult poetam, futilia et commenticia habenda sunt. — Accedit aliud: rectissime enim Zirndorferus[1]) disseruit, »*maximam offensionem praebere, quod persona primaria, qui procul dubio ipse Rhesus est, nullas fere toto dramate partes habeat.*« Nam licet quidquid in altera tragoediae nostrae parte fit in eum referendum sit, tamen ipsum agere[2]) non uidemus nisi a uersu 388 usque ad uersum 517.

Attamen non solum in uniuersa designatione, sed omnibus locis imbecillitas poetae cerni potest. Mirum enim est, quod Hector (u. 53) putat, Graecos ignibus accensis effugere uelle; nam si fugam parassent, sine dubio obscuritate usi essent; quod quamuis simplex sit, tamen ut Hector intelligat, Aeneae auctoritate (u. 99) opus est. Deinde Dolonis missio quaeque cum ea cohaerent probari non possunt; etenim primum non opus erat, ut mitteretur, nam ex ipsis Troianorum castris plane cognosci poterat, quid Graeci facturi essent:

πύρ᾽ αἴθει στρατὸς Ἀργόλας,
Ἕκτορ, πᾶσαν ἂν ὄρφναν,
διιπετῆ δὲ ναῶν πυρσοῖς σταθμά.
πᾶς δ᾽ Ἀγαμεμνονίαν προσέβα στρατὸς
ἐννύχιος θορύβῳ σκηνάν. κ. τ. λ.

---

[1]) De chronologia fabularum Euripidearum p. 117.

[2]) Aristot. poet. 6: *ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης ἡδυσμένῳ λόγῳ χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων καὶ οὐ δι᾽ ἀπαγγελίας.*

tum id, quod tam diu de praemio cum Hectore agit, uocibus huius (u. 158) „φιλόπτολις Δόλων“ uel maxime repugnat et dolus, quo usurus est Dolon ad decipiendos hostes, indignissimus est, qui a choro laudetur (u. 245). Quae autem promittit in uersibus 219 sq.

σωθήσομαί τε καὶ κτανὼν Ὀδυσσέως
οἴσω κάρα σοι. κ. τ. λ. 220.

iterum quae cantat chorus in uersibus 254 sq.

τίν᾽ ἄνδρ᾽ Ἀχαιῶν ὁ πεδοστιβὴς σφαγεὺς
οὐτάσει ἐν κλισίαις; κ. τ. λ.

in re non posita esse, fugere potest neminem, qui meminerit, antea custodes narrasse (u. 41) ignes in Graecorum castris ardere omnesque duces in Hectoris tentorium conuenisse. Accedit, quod nullo modo uerisimile est, unquam quemquam in castra uenturum esse ad ducem certiorem faciendum, gregibus subolem obtigisse: nihilominus cum unus ex pastoribus, postquam Dolon abiit, aduenit nunciaturus, Rhesum cum magno exercitu non longe abesse, Hector suspicatur, eum de armentorum prole locuturum esse. Nam sic certe uerba

οὐκ οἶσθα δῶμα τοὐμὸν ἢ θρόνους πατρὸς,
οἷ χρὴ γεγωνεῖν σ᾽ εὐτυχοῦντα ποιμνίων; 270.

explicanda sunt. — Iam uero, ubi Rhesus adest, maledicta, quae Hector in eum (u. 393 sq.) et hic inuicem in illum (u. 445 sq.) coniicit, deinde excusationes, quibus Rhesus cunctationem suam defendit (u. 425 sq.), praeterea id, quod hic primo dicit, se Graecis ad internecionem deletis confestim domum abiturum esse (u. 450), mox autem promittit (u. 470 sq.), se Troia in libertatem restituta totam Graeciam ferro ignique uastaturum esse,

denique argumenta, quibus Hector conatur demonstrare (u. 477), non facile fieri posse, ut ille Graeciam expugnet, — nonne haec omnia quam deterrime excogitata et prolata sunt? Ac num credere possumus, Rhesum cum tanto exercitu aduenientem neque a Paride neque ab Aenea animaduersum esse? Attamen poeta hoc fingit: nam illum, qui antea paruo strepitu edito accurrerit, nunc non redeuntem facit, hunc autem a Minerua demum certiorem fieri uidemus (u. 649), Rhesum adesse. Neque autem suspicari possumus, dormitasse Aeneam aut procul abfuisse; nam dixerat Hector:

σάλπιγγος αὐδὴν προσδοκῶν καραδόκει,
ὡς οὐ μενοῦντά με. 145.

quibus ipse responderat:

σὺν σοὶ δ᾽ ἔμ᾽ ὄψει καρτεροῦνθ᾽ ὅταν δέῃ. 148.

Quid? quod non intelligeremus, cur statio extrema per hoc totum tempus praesidio non firmata esset, nisi in aperto esset, poetam nesciuisse, quo alio modo Diomedes et Ulixes castra tuti intrare possent. Tum uerba Mineruae, et quae facit, dum Ulixe Diomedeque egressis sola in scena uersatur (u. 637 sq.), et quibus Paridem affatur, quia in deorum naturam referri nequeunt, poetae leuitatem testantur; omni autem intellectu caret, quomodo hic explicari uelit, Hectorem in Rhesi castris Graecos aduenientes non uidisse. Neque minus inepta sunt quae sequuntur, et quod auriga suspicatur (u. 833), dominum suum ab Hectore occisum esse, et quod chorus (u. 820 sq.) dicit, tum Graecos apparuisse, cum ipse Hectori nuntiaturus fuisset, ignes in Graecorum castris ardere; quae non ex parte falso dicta sunt, — id quod

uoluit Morstadtius[1]) —, sed Hectori, qui aliquanto post locum, ubi Graeci Rhesum inueniebant, adierat, statim pro fictis habenda erant.

Uerum enimuero in exeunte tragoedia nostra summae sunt ineptiae. Namque ut taceamus, Troianos de Dolonis morte nunquam certiores fieri[2]) neque ad consolandum aurigam quidquam aliud dicere, nisi:

ὅσον προσήκει μὴ γένους κοινωνίαν
ἔχοντι, λύπῃ τὸν σὸν οἰκτείρω γόνον. 905.

quomodo fieri potuit — id, quod ne Vaterus quidem perspexit, — ut Rhesi scriptor, si modo a Musa enarrari uolebat, a quo Rhesus interfectus esset, aurigam abeuntem faceret, priusquam haec prodiisset. Profecto omni sensu uidetur caruisse: alio enim modo tantam peruersitatem explicare non possumus. Speramus ergo, fore neminem, qui Vaterum secutus dicat, »*non potuisse poetam non prudentissime omnia instituere.*« — At quamuis multa reprehendenda sint et in argumento fabulae et in personarum descriptione et in oeconomia, tamen demonstraturi sumus, errare eos, qui existiment, Rhesum ex earum fabularum numero esse, quae pro satyris quarto loco interdum doctae sint. Quod expediendum nobis erit, priusquam ad id, quod potissimum nobis proposuimus quaerendum, num Euripides Rhesum conscripserit, propius accedemus.

4.

Guilelmus Dindorfius[3]) enim et secundum eum Spenglerus[4]) fere iisdem uerbis usi in medio posuerunt, »*quid*

1) l. l. p. 46. — 2) cf. u. 865. — 3) Guilelmus Dindorfius: adnotationes ad Euripidem p. 561. — 4) Spengler: de Rheso tragoedia dissertatio, »pars prior« p. 3. 22 sq. (Progr. Dueren 1857).

quid uitio uituperatores Rheso uertant, in contrariam ualere partem, si statuatur, Rhesum pro satyrico dramate quarto loco doctam esse, ut hodie de Alcestide constet.« In quibus duo distinenda sunt, quae ab illis confunduntur; nam quaerendum est primum, fierine possit, ut Rhesus in harum fabularum numerum referatur, iterum, — ut Dindorfi uerba afferam —, »*num quae alioquin reprehendenda fuerint, satyrica si sit, excusanda potius et laudanda sint*«: quorum si prius negandum est, ne alterum quidem stare potest; sin confitendum est, Rhesum cum Alcestide eodem loco esse habendam, usque in incerto relinquitur, num laudare eam possimus. — Sed quonam modo Vaterus[1]) hanc opinionem refellere conatur? »*Non sine successu*« — inquit — »*docuisse mihi uideor, non esse ineptam fabulae inuentionem; quare cum nulla causa sit, cur pro satyrica habeatur Rhesus, non est habenda.*« Quod non male dictum est; uerum dolemus, quod ille animo finxit, aliquid a se effectum esse, quod eum ad effectum non adduxisse ostendimus. Quae autem Hagenbachius[2]) affert ad redarguendum Dindorfium, quamquam omnino probanda sunt, tamen neque argumentis sunt firmata neque ab omni parte rem considerant.

Cur igitur de Rheso aliter ac de Alcestide iudicandum est? Quod facillimum esset ad docendum, si adduci possemus, ut crederemus, quae cum alii tum Schoellius[3]) de tetralogiis disseruerunt. Nam si existimaremus,

1) l. l. p. XCII. — 2) l. l. p. 57. cf. Rauchenstein J. J. 89. p. 570.
3) Beiträge zur Kenntniſs der tragischen Poesie der Griechen. Leben des Sophokles. p. 162. Gründlicher Unterricht über die Tetralogie des attischen Theaters.

tres illas tragoedias fabulamque satyricam, quas poetae tragici eodem die docere solerent, semper aut in idem argumentum aut in eandem causam relatas fuisse, quia Rhesi finis uel maxime ad sequentem aliquam fabulam uidetur spectare[1]), simpliciter dicere nobis liceret, fieri non potuisse, ut quarto loco doceretur. Sed coniecturis niti nolumus. Nam ut ea, quae de Oedipodeae et Thebaidis fabularum collocatione proposuerat Welckerus[2]), stare non potuerunt, cum argumentum illud tragoediae, quae „Septem aduersus Thebas" inscripta est, inuentum esset, ita non dubito, quin futurum fuerit, ut ea quoque irrita fierent, quae ille de Phinei et de Glauci argumentis disputauit[3]), si hae tragoediae repertae essent, quin etiam nescio an tum intellectum fuerit, „Persarum trilogiae" tragoedias omnino non inter se connexas fuisse. Quod igitur Schoellius, quae hac de re disserit, fere omnia inde efficit, quod statuit, ab Aeschylo semper tetralogias doctas esse inter se cohaerentes, dicendum est, id ipsum difficile esse probatu; tum uero quod demonstrare conatur, ad quam causam Euripidis tetralogiae: *Κρῆσσαι, Ἀλκμαίων, Τήλεφος, Ἄλκηστις*[4]), — *Μήδεια, Φιλοκτήτης, Δίκτυς, Θερισταί*[5]), — aliaeque relatae fuerint, facere non possumus, quin existimemus, inutile esse quaerere, num quid commune in iis spectauerit Euripides, priusquam exploratum sit, quale fuerit

---

1) cf. Morstadt. l. l. p. 58. Vater p. CXLVI.

2) Aeschyl. Trilogie p. 309. Allgem. Schulzeitung (1832). p. 164—180. 229—235. Gr. Tragödien I. 46.

3) Aeschyl. Trilogie p. 470. cf. de Iphigenia Rh. Mus. 1837. p. 447. de Philoctete p. 466.

4) Gründl. Unterricht p. 68. — 5) p. 76.

earum argumentum. — Itaque id, quod Rhesi finis in sequentem aliquam tragoediam uidetur spectare, in rem nostram conuertere nolumus, praesertim cum a nostri poetae natura minime abhorreat, quod proposuit Beckius[1]), uoluisse eum ab auditoribus exorare, ut ipsi plauderent. Attamen concedimus, eos, qui a Schoelli partibus stant, inde uel grauissimum argumentum eruere posse.

Nec uero opus est, fine Rhesi niti; nam ex tota fabula ostendi potest, eam non idem spectare atque Alcestidem. Quod non dubito, quin futurum fuerit, ut ipse Spenglerus intelligeret, si promissis suis stetisset, eaque, quae »*breuiter exposuit*«, quam »*accuratissime demonstrare*« conatus esset: sed adhuc usque — quod sciamus — altera eius dissertationis pars desideratur, etsi prior iam anno millesimo octingentesimo quinquagesimo septimo edita est. — Quisquis igitur de Graecorum satyris recte iudicare uult ad Euripidis Cyclopem recurrat necesse est, quae fabula satyrica ex omnibus, quae doctae sunt Athenis, sola nobis tradita est; quod qui omiserit futilibus coniecturis nitetur. Sin hanc fabulam caute prouideque examinamus, haec sumenda nobis uidentur esse, naturam feram, agrestem, indomitam decertare in ea cum prudentia, constantia, humanitate[2]). Quae si nobis dantur, summa inter Cyclopem et Alcestidem patet similitudo, ita tamen, ut in hac immanitas humanitasque non inter se conflictentur,

---

1) Diatr. p. 453. — 2) Otfried Müller Griech. Litteraturgesch. 2. Aufl. p. 194 Anm. Minckwitz Uebersetzung d. Cyklops p. 7. Bernhardy Griech. Litteraturgeschichte. 2. Bearb. II. 127 sq. 137 sq. Godofred. Hermann. praef. ad Cyclopem. p. XIV.

sed illa huic subcurrat. Nam tali agresti indomitaque natura, quali Cyclops, etiam Hercules in Alcestide[1]) praeditus est, de quo Koechlius[2]) rectissime iudicauit; nec uero ex eius persona ea uidetur collegisse, quae colligenda erant. Existimamus enim, in eo potissimum, quod Herculis immanitas cum uera Alcestidis uirtute et humanitate componatur, satyricam fabulae indolem spectari, longe autem minus in uulgaribus tritisque Admeti Pheretisque personis, quas Koechlius[3]) cum satyris componendas putat. Quod si recte dixisset uir doctissimus, ea, quae Bendixenus de Oreste[4]) disseruit, »*ad eandem eam poesis scenicae classem reuocandam esse atque Alcestidem*«, sine ulla dubitatione probaremus, sed repetendum nobis est, id premendum esse, quod in Alcestide, sicut in Cyclope, immanitas in humanitatis contagionem refertur. Quis autem est, qui dicat, quidquam tale etiam in Rheso inueniri posse? Sin Koechli sententia probanda sit, num ceterae Alcestidis personae cum poetae nostri heroibus comparari possint? Effecit Koechlius, quamuis Bendixenus repugnet, dedita opera Admeti personam ita ab Euripide designatam esse, ut ille nihil aliud curaret, nisi ut uita sua quam diutissime frui posset: at nonne Rheso et Hectori gloria belli summum bonum uidetur esse? non cum ipso Achille decertare uult Rhesus? Ut autem Rhesum et Hectorem, ita Ulixem Diomedemque quoque pro ueris heroibus delineauit poeta, Alcestidis uero personae praeter ipsam

[1]) cf. u. 756 sq. — [2]) Literarhistor. Taschenbuch von Prutz 1847. p. 361. — [3]) l. l. p. 388.

[4]) »De Alcestide« p. 16. 18. adn. p. 19. adn. prima (Progr. Altona 1851).

reginam omnes mediocres leuesque designatae sunt, atque ita, ut statim intelligamus, uoluisse Euripidem eas mediocres haberi. Accedit aliud: Nonne constat, fabulas satyricas a poetis tragicis doctas esse propterea, quod hi spectatorum animos tragoediarum grauitate et seueritate maxime motos ad maiorem hilaritatem atque alacritatem reducere uolebant[1])? Id Alcestide assecutus est Euripides; nam exitus huius fabulae uel felicissimus est. Num idem de Rheso dici potest? Dubito, num cui ita uideatur. — Itaque cum Dindorfi opinioni fundamenta subduxerimus, ne alterum quidem illud stare potest, quod de uirtutibus fabulae nostrae disputauit. Attamen etiamsi Rhesus pro satyrica fabula docta esset, negandum esset, bene eam institutam esse. Nam licet nonnulla, quae supra attulimus, minus mirabilia uiderentur, tamen grauissima uitia non obscurarentur. An fabulae contextus, de quo supra locuti sumus, melior fieret? an intelligeremus, cur auriga abduceretur, priusquam Musa prodisset? an pateret, ubi Hector fuisset, cum Graeci in Rhesi castris uersarentur? Immo uero inscitia poetae usque recognosceretur. Quare petimus a Spenglero, ut demonstrare conetur, quod breuiter exposuit, quod si effecerit, difficillimum opus ab eo perpetratum esse, fatebimur.

II.

Quoniam sic docuimus, fabulam nostram a poeta pro tragoedia conscriptam esse, prius autem demonstrauimus, quam mala ea et praua sit tragoedia, oritur quaestio,

[1]) cf. Hagenbach. p. 57.

num existimandum sit, ab Euripide eam doctam esse. Si igitur Rhesus nunc demum in aliquo codice inuenta esset, neque adhuc usque ab ullo scriptore eius mentio esset facta, quomodo tum agendum esset? Ac primum quidem perscrutandum esset, num in ea homines denotarentur, qui in Graecorum republica aliquo numero fuissent, siue res gestae significarentur, de quibus aliquid certi memoriae proditum esset, siue instrumenta nominarentur, quae non nisi quodam tempore in usu fuissent, siue uocabula usurparentur, de quibus constaret, quando usu recepta essent; deinde — id, quod Hermannus docuit, quam graue esset aetatis testimonium, — perlustrandum esset, utrum uersuum numeri accurate an negligenter compositi essent; tum dicendi generis, translationum, figurarum ratio habenda esset; post argumentum, sententiae, doctrina perspicienda essent; denique ea, quae affert Hermannus[1]), examinanda et perpendenda essent, descriptio actionis, distributio partium, officia personarum, ratio diuerbiorum, dispositio diuisioque chori et cetera. Nec uero dubitamus, quin nemo ab eo, qui demonstraturus est, alieno nomine aliquam tragoediam litteris mandatam esse, sit postulaturus, ut probet, omnia, de quibus diximus, sic esse comparata, ut uetent, hunc, cui ascribatur, eius scriptorem haberi; nam si — ut exemplo utamur — ex dictione, sententiis, personis, oeconomia efficitur, Rhesum ab Euripidis tragoediis plane abhorrere, sine dubio ei falso tributa est. Sin quis talem dissimilitudinem ex aetatis differentia ducere uelit, Hermanni[2]) uerbis usi respondemus

[1]) Opusc. III. p. 282. — [2]) p. 274.

ei: »*mutat profecto aliquid aetas facitque saepe, ut quis alius uideatur uir factus, quam adolescens fuit, at non mutantur omnia, sed est etiam, quod sibi constet, manentque eiusdem ingenii uestigia.*«

His praemissis demonstraturi sumus primum, quantopere Rhesus et Euripidis tragoediae inter se differant, deinde perscrutaturi sumus, num quae siue res gestae siue homines siue instrumenta in ea denotentur, siue uocabula usurpentur, e quibus de tempore confectionis aliquid concludi possit, postremo conaturi sumus, explicare, quomodo factum sit, ut Rhesus Euripidi ascriberetur.

1.

Hermannus in dissertatione sua, quam de Rheso conscripsit, ut ostendat, quanta sit inter hanc tragoediam et Euripidis fabulas dissimilitudo, »*quae tandem*« — inquit — »*dicemus esse illa, quibus recentius aeuum et quidem Alexandrinum uideatur prodere*[1])*? Sunt ea, nisi fallor, quinque: imperitia inuentionis, imitatio inepta Homeri, aemulatio tragoediae Atticorum antiquioris, ostentatio uariae doctrinae, dictio raris et exquisitis undique collectis plena, neque illa non aliquando peccans in consuetudinem Atticorum.*« Quae quamquam fere omnia rectissime dicta sunt, tamen a Vatero omnino et ab aliis aliqua ex parte in dubium sunt uocata: uideamus igitur, num ab iis refutata sint. Ac primum quidem quid de inuentione fabulae existimandum sit, supra latius et diffusius demonstrauimus, neque dubitamus, quin futurum fuerit, ut etiam melius appareret, si ipse Her-

[1]) Opusc. III. p. 282.

mannus id accuratius exponere uoluisset. Itaque quod Vaterus[1]: »*nihil reperit*« — inquit — »*Hermannus, quod merito reprehenderet, itaque ad tam ieiuna commenta confugit, cuiusmodi est, inuentionem fabulae ineptissimam esse, neminem latere posse*«, — in promptu est, eum iterum in grauissimo errore uersari. Immo uero nescio an Hermannus existimauerit, fore neminem, qui inuentionem fabulae laudaret. Quod autem Hermannus[2]) ex eo, quod in exordio Rhesi anapaestis inseruntur antistrophica, conclusit, ab imitatore fabulam nostram conscriptam esse, sine dubio „Persarum“ exordii ei in mentem uenit. Quae uero Vaterus hac de re disputat non Hermannum, sed ipsum pueriliter lusisse docent. —

De imitatione inepta Homeri[3]) nihil est, quod addamus. Nam si Vatero[4]) probatur fere totos uersus ex Homero haustos esse, beatus esto! —

Sequitur aemulatio tragoediae Atticorum antiquioris, quae in ratione metrica, qua poeta noster usus est in conscribenda tragoedia sua, posita est. De qua re quamquam Hermanni[5]) et Vateri[6]) in unum congruunt sententiae, ita tamen, ut hic ex eo, quod uersuum numeri sunt, quales condi solebant ante Olympiadem LXXXIX colligere uelit, compositam esse Rhesum ante hanc Olympiadem, nihilominus opus est, accuratius disputare ad ea, quae Spenglerus in dissertationis suae de Rheso tragoedia parte priore disseruit, refellenda. Is[7]) enim, ut auxilio sit Vatero, cuius »*diligentissima subtilissimaque*

1) l. l. p. LXXVIII. — 2) l. l. p. 284. — 3) cf. Morstadt. l. l. p. 10. Herrmann. opusc. III, 284. Hagenbach. l. l. p. 22. — 4) l. l. p. LXXVIII. 5) l. l. p. 287. — 6) l. l. p. LXXXIX. — 7) l. l. p. 3.

disputatione recentiorum uirorum placita maxima ex parte profligata esse« censet, ex numeris Rhesi demonstrare conatus est, eam recentioribus Euripidis fabulis annumerandam esse. Existimat igitur[1]), »*Hermannum sibi non constare, quippe qui dicat in dissertatione obseruationes quasdam de linguae Graecae dialectis continenti, quo recentior quaeque tragoedia sit, tanto frequentiorem in ea longarum syllabarum solutionem deprehendere licere, ex eo autem, quod Rhesi poeta trimetros fecerit elegantissimos planeque ab ista negligentia puros, concludendum esse putet, eum ex recentioribus illis Atheniensibus non esse, sed multo post fuisse, cum Alexandrini, — ut Sositheus et Lycophron —, Atticorum tragoediam imitari conarentur.*« Quid autem disseruerat Hermannus[2])? »*Quoniam numeri sunt*«, — inquit — »*quales ante Olympiadem LXXXIX, cetera autem qualia neque ante illam Olympiadem nec proximis post eam temporibus scripta esse credibile uidetur, multo recentiorem esse fabulam contendo numeris ad optima exempla conformatis.*« Quae dubito num apertius distinctiusque indicari possint; uerum enimuero Spenglerum, qui uidetur ignorasse, quid dixisset Aristoteles[3]): „*δῆλον ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητὴν, ἢ τῶν μέτρων*“ omnino fugit, quid uoluerit Hermannus. Pergit Spenglerus: »*Frequentissimam autem in Rhesi uersibus solutionem inesse, cuique fatendum erit, qui quasi praeteriens numerum solutionum ascriptarum aspexerit: ergo Hermanni argumentatio ita procedere debebat, quod tot solutiones in Rheso inueniuntur, recentioribus Atheniensium fabulis est annu-*

1) l. l. p. 12. — 2) l. l. p. 280. — 3) poet. 9.

meranda.« — Iam uero, quis est, quin suspicetur, tot solutiones ab eo ascriptas esse, quot in recentioribus Euripidis tragoediis insunt? — inueniuntur enim in Supplicibus circiter 170, in Troadibus 203, in Helena 390, in Oreste 570. At quot ascripsit? 57! — nam omisit uersus 82. 166. 381. 601. 613. 904. 962, — igitur tot, quot circiter in mille Aeschyli Persarum siue Aiacis Sophoclis uersibus insunt. —

Itaque luce clarius est, quam temere iudicauerit Spenglerus; qui si accuratius egisset, ne anapaestum quidem in uersu:

οὐκοῦν ἐπ' Αἰνέαν ἢ τὸν ἔχθιστον Φρυγῶν 585.

inuenisset[1]) uerum intellexisset, *έαν* coalescere, neque *'Αἰνέαν* — ⏑ ⏑ — legendum esse, sed *Αἰνέαν* — —, sicut in uersu 85 *Αἰνέας* et in uersu 90 *Αἰνέα.* — Quid? quod ex uersibus:

σὺ δ' οὖν νόμιζε ταῦτ' ἐπείπερ | σοὶ δοκεῖ 868.

et *δίνας· τρέφειν δὲ σ' οὐ βροτείαν | ἐς χέρα* 928.

qui legi illi, quam Porsonus de creticis in exeunte senario iambico acatalecto proposuit uidentur repugnare, cogendum esse putat, Rhesi scriptorem diu ante Alexandrinorum tempora fuisse: *»si enim ea aetate hanc Rhesum docuisset, certe non ausus esset, ab hac lege decedere.«* Nihilominus ex iis, quae Hermannus in elementis doctrinae metricae[2]) de talibus uersibus disputauit, uel optime intelligere potuit, quid de uersu 868 iudicandum esset, — nam eo niti nolumus, quod uocabulum *ἐπείπερ*, quoniam uox *περ* enclitica est, primo ex duobus uerbis constitit, (Aesch. Suppl. 54. *ἄελπτά περ ὄντα.*

[1]) l. l. p. 13. — [2]) p. 114 sq.

1029 *γυνή περ οὖσα.* Soph. Philoct. 1067 *γενναῖός περ ὤν*) — neque ulla ratione Bothi et Hermanni emendationem, uersus 928 *βρότειόν | ἐς χέρα* aspernatus est. — Quod autem summum putat argumentum, id prorsus nihil ualet. Nam quod dicit: *»Si Rhesi scriptor ex Alexandrinis temporibus fuisset, certe uersum 286 non scripsisset:*

κλύον|τα πλή|ρη πεδί|α πολε|μίας | χερός«

quaerendum est, cur opus sit, nos suspicari, futurum fuisse, ut imitator abhorreret ab ea licentia, quam ipse Sophocles saepissime sibi sumpsit. An uersus:

Trach. 9. *μνηστὴρ | γὰρ ἦν | μοι ποτα|μὸς 'Αχε|λῷον | λέγω*

1096. *θηρῶν | ὕβρι|στὴν ἄνο|μον ὑπέρ|οχον | βίον*

Philoctet. 932. *ἀπόδος | ἱκνοῦ|μαι σ' ἀπό|δος ἱκε|τεύω | τέκνον*

1029. *καὶ νῦν | τί μ' ἄγε|τε τί μ' ἀπάγε|σθε τοῦ | χάριν;*

1032. *παρ' οὗ|περ ἔλα|βον τάδε | τὰ τόξ' | αὖθις | πάλιν.*

ignoti fuerunt Spenglero? — Deinde si uoces *πεδία πολεμίας* intuemur, nonne utraque talis est, quali poeta in senario iambico uti non potest, nisi aut tribrachum aut dactylum usurpare uult? Praeterea dactylus in tertio et tribrachus in quarto pede quid habet, quod miretur Spenglerus? Itaque denuo perperam impugnauit Hermanni sententiam. — Nec uero ipse Spenglerus sibi constat, nam quoniam numeros Alcestidis et Medeae, quas ante Olympiadem LXXXIX conscriptas esse constat[1]), cum Rhesi numeris componit, ac plane demon-

[1]) cf. Argumenta Alcestidis et Medeae.

strat, metra poematum melicorum, quae in tragoedia nostra inueniuntur, expolitissima esse, ipse uidetur negare, eam recentioribus Atheniensium fabulis annumerandam esse. — Quidquid ergo attulit Spenglerus non debilitat, sed confirmat Hermanni argumenta. Quare si hic recte iudicauit, cetera talia esse, qualia neque ante Olympiadem LXXXIX, nec proximis post eam temporibus scripta esse credibile est, ne id quidem infitiandum est, ex ratione metrica, qua usus est poeta noster, colligendum esse, Rhesum ad aetatem longe inferiorem esse detrudendam. — Quod autem Spenglerus, »*in 1474*« — ait — »*uersibus, quos Lycophron scripserit, non nisi decies sexties tribrachum siue dactylum inueniri,*« peto ab eo, ut de solutionibus nostrae tragoediae, quae res bello gestas complectitur, eas detrahat, quibus uti poetam nostrum necesse erat propterea, quod Graeci uice uocabulorum „belli et hostis“ nulla alia habebant, nisi „*πόλεμος* et *πολέμιος*“, quas si detraxerit, in Rheso longe minor solutionum numerus restabit, quam in Aeschyli tragoediis insunt.

In fine Spengleri dissertationis memorabilis est locus. Etenim in Bendixeni libello[1]), quem is aduersus Koechlium „de Alcestide Euripidis“ conscripsit, haec fere leguntur: »*ueteres illi tragici et comici poetae sua utrique carmina ab omni alterius contagione semper integra defenderunt. Numquam enim seria et ioca simul egerunt et cetera.*« Eadem quoque Spenglerus dicit[2]) Bendixeno non nominato, uerum cum sic incipiat, »*seuerissima illa lex,*« — iam sequuntur ea, quae Bendixenus in me-

[1]) p. 1. — [2]) l. l. p. 22.

dio posuit —, rogamus eum, ut nos edoceat, in quo scriptore Romano haec seuerissima lex uerbis, quae scripsit Bendixenus, proposita sit. Nam cum a Koechli, Bendixeni aduersarii, partibus stet, credere non possumus, haec et sequentia ad uerbum ex Bendixeni libello ab eo descripta esse. —

Quod quartum posuit Hermannus[1]) ostentationem doctrinae, id non ita multum ualere, infitiari nolumus. Attamen Vateri sagacitatem admiramur: intellexit[2]) enim uersum:

σύ μοι Ζεὺς ὁ φαναῖος
ἥκεις διφρεύων βαλιαῖσι πώλοις 355.

ex uersu 370, qui ab illo longissime distat: *ἐλθέ, φάνηθι* explicandum esse atque ex his uersibus studium etymologicum Euripidis cognosci posse! —

Iam uero ad quintum uenimus, quod proposuit Hermannus, ad dictionem[3]) raris et exquisitis undique collectis plenam neque illam non aliquando peccantem in consuetudinem Atticorum. — Ac Vaterus quidem, »*qua praeditus est peruicacia*«, negat, dictionem Rhesi multum differre ab ea, quam in ceteris Euripidis fabulis deprehendimus. Existimat enim: »*criticos, qui Rhesi poetae crimini uertunt, quod ille raris, exquisitis, undique collectis utatur, non duxisse operae pretium, ad easdem leges reliquas Euripidis fabulas comparare.*« Pergit deinde: »*neglectum est a uiris doctis, in diuersa materia diuerso scribendi genere et aliis uocabulis utendum fuisse.*

[1]) l. l. p. 289. cf. Welcker Gr. Trag. III. p. 1118. Vater. p. XCII. Hagenbach. p. 25. — [2]) l. l. p. XCV.
[3]) l. l. p. 289. cf. Vater. p. XCIX. Morstadt. p. 59. Hagenbach. p. 27.

Reliquas uero Euripidis fabulas si consideres, uersantur illae fere in amoris et doloris affectibus illustrandis, contra Euripidearum fabularum, quae ita in castris et tumultibus bellicis agatur, praeter Rhesum noui nullam.« — Quae cum scriberet, uidetur ignorauisse, quantum aduersariis suis concederet. Sed perlustremus eius argumentationem: Ut enim demonstret, quam dissimilis sibi sit in diuersis tragoediis Euripides, Bacchas perscrutatus omnes enotauit uoces, quae in ceteris Euripidis tragoediis non reperiuntur, quae nusquam nisi in Bacchis exstant, quas ex Aeschyli et Sophoclis tragoediis haustas putat. Ac fatemur, nos non operae pretium duxisse, e Rheso tragoedia eas uoces conquirere, quae in Euripidis fabulis desiderarentur, id autem et ex Hermanni atque Hagenbachi dissertationibus didicimus et ipsi cognouimus, in Rheso circiter quadraginta uocabula inesse, quae in nullo libro Graeco, qui memoriae proditus est, inueniuntur, contra a Vatero ex Bacchis octo enotata esse, atque in his *προνώπιος* — de homine — et *ἀγρώτης* pro *ἀγρότης*. Attamen Rhesus complectitur 996 uersus, Bacchae autem omissis ultimis, qui non ab Euripide conscripti uidentur esse, 1370. — Iis autem, quae Hagenbachius[1]) attulit *ἅπαξ λεγομένοις* et *ἅπαξ τραγῳδουμένοις* — sic enim appellat ea, quae in tragoediarum reliquiis non inueniuntur, — addenda sunt haec:

u. 9. *φυλλόστρωτος. ἁπ. λεγ.* 19. *νυκτηγορία. ἁπ. τργ.* (Lib. uol. 4 p. 141: „nocturna oratio“). 75. *γηπονέω. ἁπ. τργ.* (Cyrill. C. Iulian. p. 350 *C*). 683. *σήμερον. ἁπ. τργ.* 730. *ὑφίζω. ἁπ. τργ.* 776. *ἠπύω. ἁπ. τργ.* in senario,

[1]) l. l. p. 33.

nam a tragico nisi in poematis melicis non usurpatur; (cf. Prom. 593. Sept. 144. Pers. 124. Hec. 154). 789. *μυχθισμός. ἁπ. τργ.* 797. *πρηνής. ἁπ. τργ.* 923. *μελῳδία. ἁπ. τργ.* Deinde: 12. 688. *σῆμα* „tessera.“ 30. *σφαγίων ἔφοροι.* 31. *γυμνήτων μόναρχοι.* 54. *αἴρεσθαι φυγήν* — sicut *κῦδος, κλέος.* 109. *ἐξαίρομαι* per se positum „opinione efferri.“ 184. *ἐρῶντι γ' ἀντερᾷς ἵππων ἐμοί.* 210. *βάσις προσθία.* 217. *Ἑρμῆς φηλητῶν ἄναξ.* 254. *πεδοστιβὴς σφαγεύς.* 303. *πλάστιγξ* „iugum“; alias „lanx ex iugo suspensa.“ 388. *θεός καταπνεῖ σε.* 512. *ἵζειν κλωπικὰς ἕδρας.* 524. *ἐγερτί* „uigilanter.“ Soph. Antig. 413 „strenue.“ 711. *ὕπαφρον ὄμμα.* 780. *δόξα* „somnium.“ 781. *ἵππους διφρηλατεῖν.* 783. *ἑδραῖος* „sedem offerens,“ alias „sedens.“ 785. *ῥέγκω* de animalibus — similiter Aristoteles. 932. *ἀλκαὶ φιλάρματοι.* Denique: 96. *πυρσά* alias *πυρσοί.* 109. *κλύω λαμπτῆρας.* 276. *δόρη* alias *δόρατα.* 560. *εἰσπαίω λόχον.* 595. *ποῖ δὴ λιπόντες Τρωικῶν ἐκ τάξεων χωρεῖτε;* 612. *πόθεν τέτακται βαρβάρου στρατεύματος;* 786. *ἀμύνων θῆρας ἐξεγείρομαι — πώλοισιν.*

Deinde quicunque intuitus indices, in quibus Hagenbachius eas uoces loquendique formulas enumerauit, quas Rhesi scriptor ex Aeschyli, Sophoclis, Euripidis tragoediis uidetur collegisse — [adde autem huc: 58. *σύρδην.* Pers. 54. — 62. 465. *πολύφονος.* Herc. f. 420. — 136. *ἀντίπρωρα (ναυστάθμων).* Trach. 223. —

179. *καὶ μὴν λαφύρων γ' αὐτὸς αἱρήσει παρών.*
θεοῖσιν αὐτὰ πασσάλευε πρὸς δόμους. 180.

Aesch. Ag. 578:

θεοῖς λάφυρα ταῦτα τοῖς καθ' Ἑλλάδα
δόμοις ἐπασσάλευσαν ἀρχαῖον γάνος.

(nonne Christi Patientis scriptoris admonemur?) 499. *κρότημα.* Soph. frgm. 784 *D.* — 614. *κατευνάζω τινά.* Trach. 95.— 715. *βίον δ᾽ ἐπαιτῶν.* Oed. Col. 1364. — 794. *νεῖρα?* Agam. 1479]. — contemplabitur eum, quem Vaterus confecit ex uocabulis, quae ab Euripide ex Aeschyli Sophoclisque fabulis in Bacchas translata esse existimat, sine dubio negare non poterit, tantum intercedere inter eos discrimen, ut intelligi nequeat, quomodo Vaterus in animum induxerit, ut diceret, dictionem Rhesi non multum differre ab ea, quam in ceteris Euripidis tragoediis deprehenderemus. Nam Hagenbachius ex his tribus poetis tragicis circiter quadringenta affert uocabula, Vaterus autem ex Aeschylo Sophocleque circiter septuaginta. At ut multa, quae in Hagenbachi indicibus leguntur aut a nobis allata sunt, non premenda sint: qualia enumerat Vaterus? *Ἔμβασις, θεωρία, ποικίλως, κεῖσε, νύκτωρ, ἀσεβεῖν, κιθαρίζειν, στυφλός, λυπηρῶς, ἔννους, αἰκία* et cetera. Haec igitur dissimilitudo non solum sentiri, uerum etiam demonstrari potest, id autem uel maxime tenendum est memoria, in Rheso tragoedia plurima recognosci, quae in recentioribus Euripidis fabulis leguntur, sicut:

Ion 1006. *ἐν τῷ καθάψασ᾽ ἀμφὶ παιδὶ σώματος;*
Rhes. 202. *σκευῇ πρεπόντως σῶμ᾽ ἐμὸν καθάψομαι.*
Phoen. 1660. *λάζυσθε τήνδε κεἰς δόμους κομίζετε.*
Rhes. 877. *λάζυσθ᾽ ἄγοντες αὐτὸν εἰς δόμους ἐμούς.*
Orest. 1568. *ὃς πεπύργωσαι θράσει.*
Rhes. 122. *καὶ πεπύργωται θράσει.*

et cetera[1]). Quae fortuito inter se congruere, nescio an nemo contendat. Itaque si Vatero concedendum est, ante

[1]) Hagenbach l. l. p. 33.

Olympiadem LXXXIX doctam esse Rhesum, iudicemus necesse est, ab Euripide multa ex Rheso repetita esse. Quid? num etiam ab Aeschylo et Sophocle? nam inueniuntur praeter illum locum, quem supra attulimus, talia[1]):

Sept. 386. *χαλκήλατοι κλάζουσι κώδωνες φόβον.*
Rhes. 308. *πολλοῖσι σὺν κώδωσιν ἐκτύπει φόβον.*
Sept. 414. *ἔργον δ᾽ ἐν κύβοις Ἄρης κρινεῖ.*
Rhes. 446. *ῥίπτεις κυβεύων τὸν πρὸς Ἀργείους Ἄρην.*
Aiax 131. *ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα τ᾽ ἀνθρώπεια.*
Rhes. 882. *Τροίαν ἀνάγει πάλιν εἰς πένθος δαίμων ἄλλος.*

Id uero certe nemo annuet! — Itaque si constat, Sophoclem et Aeschylum non hausisse ex Rheso, Rhesi autem scriptorem permulta ex iis, nonne satis conclusum uidetur, ne Euripidem quidem ex Rheso, sed poetam nostrum ex Euripidis tragoediis hausisse? Sin Rhesi scriptor Ionem, Phoenissas Orestem nouit, ante Olympiadem LXXXIX docta illa esse non potest; nam de tempore, quo docta sit Ion, euoluas uelim, quae disputat Hermannus[2]) in editione sua, Phoenissas post Aristophanis Aues, id est post annum 414, actas esse a Graeco Aristophanis explicatore[3]) discimus, Orestemque a. 408 doctam esse, refert Graecus Euripidis interpres[4]). At ex uersuum numeris colligendum est, ante Ol. LXXXIX Rhesum doctam esse. Quomodo hoc explicari potest? — Sed ab eo, quod primum nobis proposuimus quaerendum, degressi sumus. Quid igitur Hermannus enume-

[1]) cf. Hagenbach l. l. p. 37. — [2]) Praef. ad Ionem p. XXXII.
[3]) Scholia ad Aues 348. 424. — [4]) Scholia ad Orestem 361.

ratis iis, quae rara, exquisita, undique collecta putat esse, de dictione Rhesi iudicauit[1])? »*Multa*« — inquit — »*sunt, quae ut potuerint recordatione illorum locorum, ex quibus petita uidentur, dici, tamen non aperte prodant imitatorem. Uerum qui illa attentius considerat, tamen miretur necesse est, quod tam multa raro usu hic illic dispersa in hac una fabula congesta sunt .... Et horum profecto tantus est numerus, ut si hic scriptor non est imitator dicendus, non uideam, quem alium hoc nomine appellari conueniat.*« In quibus omne cautionis genus ab eo adhibitum esse, quis est, qui neget? Nimirum Vaterus[2]); dicit enim: »*Tantum abest, ut Euripidem ea non esse Rhesi scriptorem euincant, ut hunc ipsum esse morem Euripideum doceant.*« Loquitur ipsa res!

Adde huc uocabula, quae ex Homero petita sunt, consuetudini autem Atticorum repugnant, sicut: 480. *ἄδην ἐλαύνομαι.* 494. *μηνίων* media correpta. 525. *δέχθαι.* 629. *μεμβλωκότων.* 660. *ἤλυθον,* (nam 509. *μέρμερον.* 514. *ἀμπείρας.* 744. *τολυπεύσας.* 934. *κορύσσειν,* quibus similia etiam apud Aeschylum, Sophoclem, Euripidem inueniuntur, et Hermanni emendationes 552. *ποιμνῆα,* 794. *νειάτην* afferre nolumus), tum uero illud, quod Boeoticum putat Parmeniscus[3]) *προταινί.* Quorum nonnulla ut explicari possint, tamen id, quod in quinque senariis uoces Homericae apparent, summopere mirandum est. At Vaterus: »*In Rheso*«, — inquit — »*quae tota fluxit ex Homero, non mirum esset, si quae ex Homero remansissent etiam formae dicendi.*« Si remansissent? At remanserunt. Nam quamquam nihil

[1]) Opusc. III. p. 296. — [2]) p. CXII. — [3]) Schol. ad Rhesum 523.

inexpertum omittit ad *ἤλυθον, ἄδην ἐλαύνομαι, μηνίων* tuenda, tamen concedit: »*Restant igitur „δέχθαι" et „μεμβλωκότων", quae si cui uideantur uitiosa, ut non potuerint adhibita esse a poeta Attico, licet illi suo iudicio uti.*« Eane iusta est explicandi ratio? Tum uero nonne hoc modo ipse confitetur, Rhesi scriptoris imitationem „ineptam et pusillam"[1]) esse? Itaque quod negamus, Euripidem fuisse Rhesi scriptorem, nonne huic longe melius consulimus, quam Vaterus, qui »*ea omnia digna putat*[2]) *Euripide eiusque ingenio conuenientia?*« Suo quisque — ut Vateri uerba in rem nostram conuertamus — iudicio utatur!

Haec igitur omnia, de quibus diximus, talia sunt, ut demonstrari possint; quae sequuntur non probari possunt nisi ei, qui sensu praeditus est. Nam ut ostendamus, uocabula, quibus Pheidippides secundum Strepsiadem apud Aristophanem[3]) Aeschylum appellat,

„ψόφου πλέων, ἀξύστατον, στόμφακα, κρημνοποιόν"

plane in nostrum poetam cadere uideri, exordium Rhesi accuratius contemplaturi sumus.

ΧΟ. Βᾶθι πρὸς εὐνὰς
τὰς Ἑκτορέους τις ὑπασπιστῶν
ἄγρυπνος βασιλέως ἢ τευχοφόρων,
δέξαιτο νέων κληδόνα μύθων,
οἳ τετράμοιρον νυκτὸς φυλακὴν
πάσης στρατιᾶς προκάθηνται.
ὄρθου κεφαλὴν πῆχυν ἐρείσας,
λῦσον βλεφάρων γοργωπὸν ἕδραν.

[1]) Hermannus l. l. p. 281. — [2]) p. CXXXIX.
[3]) Nubes. 1367.

Subsistamus hic. Quid haec uerba possunt significare[1])? Nihil certe aliud, nisi „cauum oculi"; cauum oculi igitur *γοργωπόν* nominatur. Num quis tam immundam et inquinatam imaginem in ulla Euripidis tragoedia potest inuenire? Existimamus autem, nullo alio modo melius patere, quam foeda haec uerba sint, quam si interpretationem illam deterrimam Palei[2]) afferimus: »*Open, or unseal, that terrible eye, which it is the office of the eye-lids to close and on which they rest in sleep, whereas they are ever moving in those, who are awake. Below u. 554: „θέλγει δ' ὄμματος ἕδραν ὕπνος" the socket is meant: here the eye itself the throne, as it were of the eye-lids.*« — Sed pergamus:

λεῖπε χαμεύνας φυλλοστρώτους,
Ἕκτορ· καιρὸς γὰρ ἀκοῦσαι.
ΕΚ. τίς ὅδ'; ἢ φίλιος φθόγγος; τίς ἀνήρ;
τί τὸ σῆμα; θρόει.

Nunc uero unusquisque sperat fore, ut Hector taceat, dum tessera a custodibus pronuntietur; sed quid sequitur?

τίνες ἐκ νυκτῶν τὰς ἁμετέρας
κοίτας πλάθουσ'; ἐνέπειν χρή.

Nullus igitur sententiis ordo adhibitus est.

ΧΟ. φύλακες στρατιᾶς. ΕΚ. τί φέρει θορύβῳ;
ΧΟ. θάρσει. — mirabiliter dictum — *ΕΚ. θαρσῶ.*
μῶν τις λόχος ἐκ νυκτῶν; ΧΟ. οὐκέτι[3]).
ΕΚ. τί σὺ γὰρ φυλακὰς προλιπὼν κινεῖς
στρατιάν; τίν' ἔχων νυκτηγορίαν;

---

[1]) Aristot. poet. c. 22.

[2]) Euripides with english commentary by A. Paley 1857. cf. Schenkl. Philol. 1863. p. 321. — [3]) *οὐδείς?*

οὐκ οἶσθα δορὸς πέλας Ἀργείου
νυχίαν ἡμᾶς
κοίταν πανόπλους κατέχοντας;

Nonne ridiculum est, tot quaestiones aceruari? at ut aceruentur, nunc certe chorus, quid factum sit, enarrabit! Immo uero sequuntur haec:

ΧΟ. ὁπλίζου χέρα, συμμάχων, *στρ.*
Ἕκτορ, βᾶθι πρὸς εὐνάς,
ὄτρυνον ἔγχος αἴρειν, ἀφύπνισον,
πέμπε φίλους ἰέναι ποτὶ σὸν λόχον,
ἁρμόσατε ψαλίοις ἵππους.
τίς εἶσ' ἐπὶ Πανθοΐδαν,
ἢ τὸν Εὐρώπας, Λυκίων ἀγὸν ἀνδρῶν;
ποῦ σφαγίων ἔφοροι;

Quamquam properato opus est, nam insidias parant Graeci, tamen tempus sumendum est ad consulendos haruspices. At doctrinam suam ostentare uoluit poeta[1]).

ποῦ δὲ γυμνήτων μόναρχοι;
τοξοφόροι δὲ Φρυγῶν
ζεύγνυτε κερόδετα τόξα νευραῖς.
ΕΚ. τὰ μὲν ἀγγέλλεις δείματ' ἀκούειν,

Quid terribile nuntiauerat chorus?

τὰ δὲ θαρσύνεις,

Qua in re hoc apparet?

κοὐδὲν καθαρῶς·

Sane: *οὐδὲν καθαρῶς!*

ἀλλ' ἢ Κρονίου Πανὸς τρομερᾷ
μάστιγι φοβεῖ.

Num propterea, quia aliquid nuntiare uult? Cui hic

---

[1]) cf. Hermann. p. 269.

non in mentem uenit uerborum Vergili „Monstrum horrendum, informe ingens?“

τί θροεῖς; τί σε φῶ
νέον ἀγγέλλειν; πολλὰ γὰρ εἰπὼν
οὐδὲν τρανῶς ἀπέδειξας.

Nunc in undas concidimus, exspectamus enim aliquid terribile, demisse autem respondet chorus:

ΧΟ. πύρ' αἴθει στρατὸς 'Αργόλας.

Sed satis sit, tota enim tragoedia sic condita est. Itaque si non ipsum Aeschylum *„στόμφακα, ἀξύστατον, ψόφου πλέων“* nominasset Pheidippides, uerum hunc imitatorem, — nonne acu tetigisset? non uocabula formidolosa, argumentum autem leuissimum est? Sed quamquam paucos Rhesi uersus dignos puto, qui cauillationem fugiant, tamen Aristophanes, qui fere omnes Euripidis tragoedias cauillatus est, hanc plane omisit[1])! Iterum igitur quaerimus, quomodo hoc explicari possit? —

Nunc uero quinque illa, quae proposuit Hermannus, absoluimus, sed restant alia, quae ab eo non perfecta sunt. Primum enim non obliuiscendum uidetur esse, Rhesum ex omnibus tragoediis Graecis, quae memoriae proditae sunt, breuissimam esse. Inueniuntur enim in breuissimis Aeschyli, Sophoclis, Euripidis fabulis: in Eumenidibus Aeschyli 1048, in Trachiniis Sophoclis 1278, in Heraclidis Euripidis 1055 uersus; contra in Rheso 996 uersus. Quod quamquam non graue est argumentum, tamen non plane omittendum est[2]). —

[1]) cf. Aristophanes Acharner von Woldemar Ribbeck p. 270 sq.

[2]) Aristot. poet. 16: *ἀεὶ μὲν ὁ μείζων* — scilicet *ὅρος* — *μέχρι τοῦ σύνδηλος εἶναι καλλίων ἐστὶ κατὰ τὸ μέγεθος.*

Accedit, quod chorus in media fabula scena decedit. De qua re Vaterus[1]): »*rarior*« — inquit — »*talis est μετάστασις χοροῦ. Reperitur enim chori discessus in Aiace Sophoclea et Aeschyli Eumenidibus, sed ita, ut simul scena mutetur. Nostra in fabula locus semper idem manet*[2]) . . . *Praeter autem Rhesi fabulam chorum abeuntem loco non mutato noui apud tragicos in sola Helena Euripidis et fortasse in Alcestide.*« Quorum plurima recte uidentur disputata esse, attamen non omnia. Nam primum in Alcestide (u. 739) praeter Admetum eiusque comites abit nemo, in Helena uero res longe aliter sese habet, atque in fabula nostra. In illa enim (u. 385) chorus Helenam comitatur, in Rheso autem chorus ab Hectore digreditur. —

Deinde tragoedia nostra quattuor histrionibus eget[3]). Quod Hermannus etsi uerisimile putat, tamen »*huic argumento*« — inquit[4]) — »*nihil tribuerim, si quidem post uersum 626 Ulixes ad capiendos Rhesi equos abire uidetur, ut qui eum agit histrio mox possit mutato habitu personam Paridis induere.*« Sed in hac re summus uir uidetur errasse. Primum enim Vaterus[5]) recte uidetur disputasse, »*id minus probabile esse, quia post Paridis discessum rursus idem actor continuo priorem personam induere debuisset,*« — abit autem Paris post uersum 667 *„γνώσει δὲ“* et intrat Ulixes iam ante uersum 676 *„τίς ὅδ' ἀνήρ“* —, tum uero ex iis, quae narrat auriga, colligendum uidetur esse, Diomedem

[1]) l. l. p. LI. — [2]) cf. Morstadt l. l. p. 28.

[3]) cf. Otfried Mueller, Griech. Literaturgesch. II. p. 170.

[4]) l. l. p. 284. — [5]) l. l. p. LII.

Ulixemque eodem tempore scena decessisse. An non mirati essent spectatores, quod ille diceret:

λεύσσω δὲ φῶτε περιπολοῦνϑ' ἡμῶν στρατὸν
πυκνῆς δι' ὄρφνης· ὡς δ' ἐκινήϑην ἐγώ,
ἐπηξάτην τε κἀνεχωρείτην πάλιν.

si Ulixem prius, quam Diomedem abeuntem uidissent[1]). Iam uero Vaterus[2]), ne quid exstet in Rheso, quod ab Euripidis more abhorrere uideatur: »*malim*« — inquit — »*parachoregema statuere, de quo Pollux, ὁπότε μὲν* — *ait* — *ἀντὶ τετάρτου ὑποκριτοῦ δέοι τινὰ τῶν χορευτῶν εἰπεῖν ἐν ᾠδῇ, παρασκήνιον καλεῖται τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐν Ἀγαμέμνονι Αἰσχύλου, εἰ δὲ τέταρτος ὑποκριτής τι παραφϑέγξαιτο, τοῦτο παραχορήγημα ὀνομάζεται.*« Dicit deinde, Alexandrum ex choro suffectum esse. Id credibile est. Pergit[3]) autem: »*Praeter Alexandrum etiam Palladem puto ex choro suffectam esse. Obseruarunt enim iam alii, neque nos ullam huius incommodi excusationem inuenimus, uituperandum uideri, quod ante Musae uerba abiret Rhesi auriga, cuius quam maxime retulisset, uerum rei gestae ordinem audire ...... Quare cum reputo, uel maxime opus esse aurigae praesentia, — poetam uero hoc non sensisse, quis sibi persuaserit —?* (nescio an omnes!) *probabilis uidetur coniectura, a duobus* (sic!) *histrionibus actam esse Rhesum, quia facillime huic incommodo mederi potuisset Euripides, si tres habuisset actores. Pondus accedit huic coniecturae, quod praeter eum locum, ubi quattuor in scena sunt actores, nunquam plures, quam duo colloquuntur. Restant uero duae difficultates, altera, non admodum uerisimile esse, aurigam modo abeuntem Musae induere personam, altera, uix agi posse ab Aenea Dolonem . . . Utque de hoc primum dicam, ab Aenea actum esse Dolonem nego. Nam cum quaerat Hector:*

τίς δῆτα Τρώων, οἳ πάρεισιν ἐν λόχῳ
ϑέλει κατόπτης ναῦς ἐπ' Ἀργείων μολεῖν;

praesens Dolo iam fuisse debet, Aenea loquente. At nonne hinc tres fuisse actores apparet? Minime. Nam ... non alios potest Troianos intellexisse poeta, quam milites, ex quibus chorus constitit, quia alios praesentes fuisse nusquam indicatur. Hinc intelligimus, Dolonis saltem personam παραχορήγημα fuisse: chori uero numerus secundum plerosque aut XV aut XII fuisse dicitur. Iam ... si iustum (cf. Schol. Aristoph. Acharn. 1087) *lochi numerum, sedecim milites, initio fabulae progressos esse statuas, postquam Dolo abiit, manebit iustus chori numerus quindecim[1]) . . . Eundem uero, qui Dolonis partes sustinuit, etiam Palladem egisse arbitror, neque rediisse cum choro reuerso, quia post ultima Palladis uerba statim erumpit chorus. Contra is choreuta, qui Alexandrum egit, cum choro rediisse uidetur, cum Alexander iam abeat post u. 664 . . . Denique[2]) cum auriga iam u. 876 abducatur, si Graecorum in his rebus praestantiam con-*

[1]) Aristot. poet. 17: *δεῖ δὲ τοὺς μύϑους συνιστάναι καὶ τῇ λέξει (συν)απεργάζεσϑαι, ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιϑέμενον, (οὕτω γὰρ ἂν ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὰ πρέποντα καὶ ἥκιστ' ἂν λανϑάνοι τὰ ὑπεναντία·), σημεῖον δὲ τούτου ὃ ἐπετιμᾶτο Καρκίνῳ. ὁ γὰρ Ἀμφιάραος ἐξ ἱεροῦ ἀνῄει, ὃ μὴ ὁρῶντα τὸν ϑεατὴν ἐλάνϑανεν, ἐπὶ δὲ τῆς σκηνῆς ἐξέπεσε δυσχερανάντων τοῦτο τῶν ϑεατῶν.*

[2]) l. l. p. LIV. — [3]) p. LV.

[1]) cf. p. LIV adn. — [2]) p. LV.

sideramus, fieri potuisse concedi debet, ut ab eodem utraque persona susciperetur. Quid? quod si scholio ad Eur. Phoen. 93 credimus, idem, qui Iocasten egerat, Antigonae personam sustinet?« . . .

In his tantum peruersitatis apparet, ut dici uix possit. Quid enim narrauerat Pollux? *„εἰ δὲ τέταρτος ὑποκριτής τι παραφθέγξαιτο κ. τ. λ.“* — Ubi igitur inuenit uir sagacissimus, tertium quoque histrionem sufftci posse? Deinde ut recte dixerit, praeter illum locum (u. 640) nusquam plures, quam duos colloqui, nonne necesse est existimemus, aurigam Rhesi una cum ipso rege in scenam prodiisse? Tum uero etiamsi nesciremus, reges reginasque fere semper a poetis tragicis cum comitibus induci, tamen ex uerbis Hectoris:

„λάζυσθ᾽ ἄγοντες αὐτὸν εἰς δόμους ἐμοὺς“ 877.

plane intelligitur, eum nunquam solum in scenam prodire. Itaque ut ante pedes positum est, Dolonem unum ex eius comitibus fuisse iuxtaque eum dormiuisse, ita ne id quidem dubium uidetur esse, quin Hector in uersibus 149 sq. non chorum, sed comites suos alloquatur, sicut in uersu 877. Qui autem fuerint hi comites, ex uerbis chori in uersibus 32 sq. praeclare cognoscitur: nam is, cum antea dixisset: *ποῦ σφαγίων ἔφοροι; ποῦ δὲ γυμνήτων μόναρχοι;* subito ad eos, quibus praeest ipse Hector, se conuertens, *„τοξοφόροι δὲ Φρυγῶν“* — inquit — *„ζεύγνυτε κερόδετα τόξα νευραῖς.“* Quid? quod fieri non potest, ut Paris, qui non post uersum 664, sed post uersum 668 scena decedit, una cum choro (u. 674) redeat. Etenim id, quod Graecus Euripidis explicator[1]) ait, Iocastae et Antigonae personas ab eodem histrione actas esse, huc referri nequit: nam si Phoenissas legit Vaterus, miror, eum non intellexisse, Iocasten abire post uersum 87, Antigonen autem post uersus 103—105 (*ὄρεγε κ. τ. λ.*) in scenam prodire. Idem uero de eo dicendum est, quod Vaterus putat, Aurigae et Musae personas ab eodem histrione actas esse. Neque enim post uersum 876, — id quod Vatero in mentem uenit — uerum post uersum 881 abducitur auriga, Musa autem iam post uersum 884 comparet. Itaque quidquid ad excusandum poetam affert, quod ille aurigam abeuntem fecerit, priusquam Musa prodisset, non pluris aestimandum est, quam ea, quibus Hermanni sententiam impugnauit. — Ex his omnibus efficiuntur haec: quattuor histrionibus opus esse ad docendam Rhesum, quorum primus: Hectorem Paridem; — alter: Aeneam, Rhesum, Ulixem; — tertius: Dolonem, Pastorem, Diomedem, Aurigam; — quartus: Mineruam, Musam egisse putandus est. —

1) cf. Schol. ad Phoen. 93.

Uerum enimuero longe maioris momenti id est, de quo nunc dicendum uidetur esse. In omnibus[1]) enim Euripidis tragoediis prologus inuenitur, in Rheso autem deest prologus. Atque inutilem illum quidem esse in tragoedia nostra, negare potest nemo; neque enim quidquam inuenitur, quod aliunde explanandum sit, — nam de fine eius iam supra[2]) locuti sumus —, et actores simulatque in scenam prodeunt, statim uel ipsi dicunt, qui sint, quibusque muneribus fungantur, uel ab aliis indicantur: u. 5 chorus, u. 10 Hector, u. 85 Aeneas, u. 158 Dolon, u. 266 Pastor, u. 734 Auriga, u. 866 Musa.

1) De Euripidis Iphigenia Aulidensi confer Hermanni opusc. III. p. 268.
2) p. 17.

Uerum quia cum Lessingius noster[1]: »*Delete*« — inquit — *ut exemplo utar, prologum Mercurii in Ione siue Polydori in Hecuba fabula, — num hae duae tragoediae ullo modo mutilae esse uidebuntur?* tum in primo Rhesi argumento, de quo infra locuturi sumus, scriptum est hoc: „πρόλογοι δὲ διττοὶ φέρονται" κ. τ. λ. quaestio oritur, num uerisimile sit, Rhesi prologum Euripidis more compositum intercidisse. Atque ut recte dixerit Lessingius, futurum non fuisse, ut Ionis aut Hecubae prologi desiderarentur, nisi traditi essent memoriae, — quod tamen negandum esse docuit Commerus[2] —, nihilominus facillime ostendi posset, quid fere continuissent, licet non pateret, a quo pronuntiati essent. Contra nos conaturi sumus demonstrare, Rhesum tragoediam talem esse, uix ut quidquam excogitari possit, quod prologus Euripidis more compositus complexurus fuerit. De qua re disputaturi non ignoramus, qua in dubia causa uersemur; concedimus enim ne hoc quidem ad certum redigi posse: sed quia infra apparebit, quanti discriminis sit, num tragoedia nostra ab ultimo initio prologo Euripideo caruerit, petimus ab iis, quibus sicut nobis persuasum est, Rhesum ab Euripide non conscriptam esse, ut ipsi uideant, nonne etiam aliis argumentis, atque nos allaturi sumus, demonstrari possit, prologum talem, qualem in Euripidis tragoediis inuenimus, a Rhesi scriptore non conditum esse. Quo igitur modo Euripides prologos suos composuit? De qua re quamuis saepe disputatum sit, nihilominus inter uiros doctos non-

[1]) Dramat. XXIV. p. 354.
[2]) De prologorum Euripideorum causa ac ratione p. 27 ann.

dum conuenit, ea autem, quae nuper a Commero in medio posita sunt, cum aliis de causis non probanda uidentur esse, tum propterea, quod ille non ab ipsis Euripidis tragoediis proficiscitur, sed ad Aeschyli trilogias recurrit. Existimat[1]) enim, Euripidem in conscribendis prologis suis id egisse, ut totas Aeschyli trilogias in unius tragoediae uinculum compingeret. Sed haec argumentatio ex futilibus propositionibus conclusa est. Nam licet de Aeschyli trilogiis recte iudicauerit Commerus, tamen Euripides nimis ad suum arbitrium uidetur egisse, quam ut eas respiceret. Itaque longe prudentius egisset Commerus, si has trilogias missas fecisset. Sed examinemus ea, quae ex propositionibus suis colligenda putauit esse. »*In prologis*« — inquit — *non ipsum tragoediae argumentum atque causam (Motiv der Handlung), ut duo priores tragici, Euripides indicabat, sed potius breui plerumque ac ieiuna narratione partim earum rerum, quae ipsius dramatis actionem antecurrerant, partim etiam earum, quae in ipso dramate uel etiam post drama erant euenturae, spectatores ita praeparabat, ut omnes has res aliquid unum atque in se perfectum conficere intelligerent.*« At ut et de iis, quae de duobus prioribus tragicis disputat, et de eo taceamus, quod enuntiatum prius alterumque inter se repugnant —, nam numquid aliud significare potest uox argumentum, nisi „narrationem earum rerum, quae in ipso dramate erant euenturae?" — quid fiet de prologis Hippolyti et Baccharum[2])? Num haec sententia, — ut Commeri uerbis utamur, — etiam ad eos accom-

[1]) l. l. p. 29. — [2]) cf. Lessing. Dramat. XXIV. p. 356.

modari potest? Nonne in iis uel intima totius actionis causa explicatur? Scilicet concedendum esse, id operam dedisse Commerum, ut sententiam suam ad eos quoque accommodaret, sed in iis, quae hac de re dicit[1]), ambagibus utitur. Itaque sumendum est, non solum ieiune narrasse Euripidem in prologis suis, uerum etiam, si existimabat, sic optime metum misericordiamque moueri posse, causam tragoediarum suarum in iis exposuisse. Quae autem de metu et commiseratione disputat Commerus uellem minoribus litterarum formis describenda curasset, nam ea a Lessingio eodem fere modo proposita erant. — Sic quoniam statuimus, quid de Euripidis prologis existimemus, Rhesum tragoediam perscrutaturi sumus, num ea ita sit instituta, ut uerisimile sit, eam olim prologo Euripidis more composito non caruisse. Ac primum quidem si quaerimus, a quo pronuntiatus esse possit, statim ii segregantur, quos scimus ineunte tragoedia nostra extra Troianorum castra uersatos esse. „Pastor, Rhesus, Ulixes, Diomedes, Auriga“: nam locum non mutari cum Morstadtius[2]), tum Vaterus[3]) bene docuerunt. — Deinde luce clarius est, nec Musam, nec Dolonem, neque Aeneam prolocutos esse: etenim ex Musae uerbis:

ὁρᾶν πάρεστι, Τρῶες· ἡ γὰρ ἐν σοφοῖς
τιμὰς ἔχουσα Μοῦσα συγγόνων μία
πάρειμι·

praeclare intelligitur, eam tum primum loquentem induci, Aeneae autem et Dolonis partis ipsius tragoediae nostrae finibus inclusas esse, latere potest neminem.

[1]) l. l. p. 33. 54. — [2]) l. l. p. 28. — [3]) l. l. p. LIV.

Restant igitur Hector et Minerua, nisi forte existimandum est, praeter Mineruam et Musam etiam tertiam deam inductam esse ad prologum dicendum: sed hoc iam eo refellitur, quod in nulla Euripidis tragoedia tres deae in scenam prodeunt. — Hector autem si prologum dixisset, utique necesse erat explicaret, qua conditione et Graeci et Troiani uterentur; quod si fecisset, fieri nullo modo potuit, ut in uersibus 56 sq. diceret haec:

ὦ δαῖμον, ὅστις μ᾽ εὐτυχοῦντ᾽ ἐνόσφισας
θοίνης λέοντα, πρὶν τὸν Ἀργείων στρατὸν
σύρδην ἅπαντα τῷδ᾽ ἀναλῶσαι δορί.
εἰ γὰρ φαεννοὶ μὴ ξυνέσχον ἡλίου
λαμπτῆρες, οὐκ ἂν ἔσχον εὐτυχοῦν δόρυ,
πρὶν ναῦς πυρῶσαι καὶ διὰ σκηνῶν μολεῖν
κτείνων Ἀχαιοὺς τῇδε πολυφόνῳ χερί.
κἀγὼ μὲν ἦν πρόθυμος ἰέναι δόρυ
ἐν νυκτὶ χρῆσθαί τ᾽ εὐτυχεῖ ῥύμῃ θεοῦ·
ἀλλ᾽ οἱ σοφοί με καὶ τὸ θεῖον εἰδότες
μάντεις ἔπεισαν ἡμέρας μεῖναι φάος,
κἄπειτ᾽ Ἀχαιῶν μηδέν᾽ ἐν χέρσῳ λιπεῖν.

Sumendum igitur est, Hectorem, priusquam a custodibus somno excitatus esset, uerba facere non potuisse. Itaque adhuc usque omnia patent, sed iam de Minerua quaerendum est. — Ac Vaterus[1]) quidem existimat, fieri potuisse, ut Minerua causas odii sui in Rhesum enarraret, sed iam supra ostendisse nobis uidemur, Mineruam non, quia odisset eum, sed ad periculum amouendum, quod Graecorum exercitui ex eo immineret, occidendum eum curasse. Uenerem autem, qualis ea in

[1]) p. LX.

Hippolyto expressa sit, cum Minerua nostra componi non posse, ante pedes positum est: neque enim illa, — ut ita dicamus —, „dea ex machina" putanda est, sed ira eius totius actionis causa est habenda: in nostra uero tragoedia, quoniam nomen diuinum fere nusquam apparet, — quoniam ne Musa quidem (liceat nobis hoc uerbo uti) interiores affert causas, quibus commota Minerua Rhesum interficiendum curauerit, facillime desideratur Minerua, quin etiam maximae offensioni est. Accedit, quod Uenus expositis iis, quae factura esset, in conspectum non redit, Minerua autem procedente actione explicat, et quid uelit et quibus de causis Graecis subcurrat. Iam uero num quid aliud fingi potest, quod ea in prologo dictura fuerit? De intima actionis causa locuta esse nequit, — neque enim exstabat —, quid ergo restat? Dixerit quispiam, fieri potuisse, ut de praeteritis et de tempore futuro uerba faceret. Uerum enimuero rogamus omnes, ut perlustrent uersus, in quibus Hector narrat, qua in conditione et Graeci et Troiani uersentur. Nonne hi tales sunt, ut credere non possimus, iam antea Mineruam de praeteritis locutam esse? Quae si nobis dantur, — ac nescimus, cur ea non dentur, — nihil aliud restat, nisi ut existimemus, de tempore futuro locutam esse Mineruam. Sed repraesentemus fabulae nostrae argumentum. Narratur caedes Rhesi, — id est „belli Troici pars." Haec narratio uersu 983 perfecta est, atque ita, ut iam ea, quae in ipsa tragoedia sequuntur, minime cum illa cohaereant. Si igitur Minerua de tempore futuro dixisset, concedendum est, futurum fuisse, ut de rebus loqueretur, quae ex

Rhesi morte nullo modo penderent? Nunc uero quaerimus, num id uerisimile sit? Id si quis annuit, tacere nos necesse est, sed speramus fore, ut ii, qui sensu non careant, ad sententiam nostram accedant. — Effecimus igitur, quod uoluimus, nullo modo uerisimile esse, intercidisse Rhesi prologum, Euripidis more compositum. Quare si hic Rhesum conscripsit, diu ante Alcestidem doctam eam esse apparet: quod quam bene cum iis congruat, quae Hermannus ex uersuum numeris colligenda putat, quis est, quin uideat?

Quae cum ita sint, negare potest nemo, Rhesum omnino ab Euripidis tragoediis abhorrere et inuentione fabulae et dictione et toto habitu. Quae quamquam iam sufficerent ad demonstrandum, eam ab hoc non conscriptam esse, tamen ostendere conati sumus, idem ex aliis indiciis coniici posse.

2.

Quae adhuc usque de hominibus siue rebus gestis in Rheso denotatis disputata sunt, ea nihil ualere, facillimum est ad intelligendum. Nam quae proposuerat Matthiaeus[1]) ab Hermanno[2]), quae Gruppius[3]) a Vatero[4]), quae Vaterus ab Hagenbachio[5]) plane refutata sunt. Summopere autem mirandum est, quod Welckerus existimat, uictoriam de Persis reportatam posteriore tempore hac tragoedia iterum celebratam esse: quod quam falso dictum sit, ut cetera silentio praetermittamus, sola ultima tragoediae nostrae uerba docere possunt.

[1]) Ann. ad Rhesum p. 3. — [2]) Opusc. III p. 276. — [3]) Ariadne V. 1. 32. — [4]) Vindic. p. CXXXI. — [5]) l. s. l. p. 56.

Nec nos quidem quidquam tale inuenisse, concedamus necesse est: contra ex uocabulis, quibus Rhesi scriptor usus est, aliquid certi colligi posse existimamus. Etenim iam saepius diximus, cum et numeri uersuum sint, quales ante Olympiadem LXXXIX condi solebant, et prologus desit, hanc Rhesum, si ab Euripide conscripta est, diu ante Alcestidem compositam putandam esse. Sin ante hanc tragoediam docta est, is liber Graecus est, in quo uocis „*πέλτης*“ prima mentio fit, atque ita, ut appareat, iam crebris sermonibus eam usurpatam fuisse:

304. *πέλτη δ' ἐπ' ὤμοις χρυσοκολλήτοις τύποις ἔλαμπε.* 305.

370. *ἐλθέ, φάνηθι, τὰν ζάχρυσον Πηλείδα προβαλοῦ κατ' ὄμμα πέλταν δοχμίαν πεδαίρων — σχιστὰν παρ' ἄντυγα.*

409. *Θρῃκῶν ἀρίστοις ἐμπεσὼν κατὰ στόμα ἔρρηξα πέλτην.* 410.

486. *πάρεστί σοι πέλτην ἐρεῖσαι καὶ καταστῆσαι στρατόν.*

Quod nihil ualeret, nisi Euripidis et Aristophanis loci, quibus idem uocabulum inuenitur, quamquam aliquanto post conscripti essent habendi, tales essent, ut intelligeremus, Athenienses ne tum quidem, — licet notitiam haberent peltarum: nam cetrae Amazonum iam antea depictae sunt —, plane sciuisse, quid de iis iudicandum esset.

Alcest. 498. *Ἄρεος* (scil. *παῖς*) *ζαχρύσου Θρῃκίας πέλτης ἄναξ.*

Bacchae 783. *πέλτας θ' ὅσοι πάλλουσι καὶ τόξων χερὶ ψάλλουσι νευράς.*

Aristoph. Acharn. 160. *καταπελτάσονται τὴν Βοιωτίαν ὅλην.*

Lys. 536. *πέλτην σείων κἀκόντιον.*

Nihilominus repetendum est, fieri non posse, quin ab Euripide conditam Rhesum esse negemus, nisi statuatur, ante has fabulas doctam eam esse. — Accedit, quod etiam „*πελτασταί*“ commemorantur, quae uox ante bellum Peloponnesiacum, quo Athenienses militibus auxiliariis Thracibus usi sunt, non ficta nedum usurpata uidetur esse; nam primum apud Thucydidem[1]) semel inuenitur, Rhesi autem locus, quo legitur, talis est, ut multo post Thucydidis tempora compositus esse uideatur:

311. *πολλοὶ μὲν ἱππεῖς, πολλὰ πελταστῶν τέλη, πολλοὶ δ' ἀτράκτων τοξόται, πολὺς δ' ὄχλος γυμνὴς ὁμαρτῇ Θρῃκίαν ἔχων στολήν.*

An non ex hac distributione militum sumendum est, iam notissimam fuisse peltastarum armaturam? — Iam uero memoriae traditum est, Athenienses ab Iphicrate peltis instructos esse! Quid igitur inde sumendum est?

Quid? quod alia quoque uocabula in Rheso insunt, quae in Thucydidis, Platonis, Xenophontis libris primum inueniuntur, quin etiam ea, quae uel inferiore et quidem Alexandrinorum aetate in usum uidentur uenisse. Sunt enim haec: 9. *φυλλόστρωτος (ἀπ. λεγ.) φυλλοστρώς.* Theocr. III. 1. — 101. *ἐπικείσομαι* cum adi. *βαρύς* cf. Theocr. XXII. 90. — 130. *ἐκκλησία (στρατιωτῶν)* Thuc. VIII. 97. Xen. An. I. 3, 3. — 205. *κλωπικός* Plato Cratylus 408 *A*. — 273. *προσαύλειος* „ad rus“, non „ad aream pertinens“, nam aperte dicit Hector (u. 269), „*οὐκ οἶσθα δῶμα τοὐμόν;*“

[1]) II. 29.

αὐλή autem a scriptoribus aetate posterioribus uice uocis „uillae" usurpabatur. — 396. *διπλοῦς ἀνήρ* uox Platonica. — 496. *εὐδοξεῖ* (Plato) Ep. 13. p. 160. Xenoph. — 586. *καρατομέω* Lycophron; apud eundem 609. *καράτομος.* — 604. *εἰσδρομή* Thuc. II. 25. — 702. *σποράς* Thuc. Aristot. (locus plane ostendit, nomen „Sporadum" iam in certas insulas relatum fuisse, cf. Ap. Rhod. 4. 1711). — 754. *ἐν αἰνιγμοῖσι* Plato saepius *δι' αἰνιγμῶν.* —

Quamquam autem concedimus, nonnulla nullo loco numeranda esse, tamen nemo infitietur, plurima maximo esse momento ad demonstrandum, Rhesum multo post Euripidis tempora conscriptam esse. — Quodsi Hermannus[1]) existimat, »*scriptorem eius uixisse cum Alexandrini, ut Sositheus et Lycophron, Atticorum tragoediam, grammatica subtilitate limatiores, quam fecundi ubertate poetica, imitari atque ex obliuione resuscitare conarentur,* — nonne rectissime uidetur iudicasse? Scilicet negare nos non posse, nihil interesse, utrum ad legendum an ad docendum composita sit Rhesus: distincte enim Aristoteles[2]): „*ἡ δὲ ὄψις*" — inquit — „*ψυχαγωγικὸν μὲν, ἀτεχνότατον δὲ καὶ ἥκιστα οἰκεῖον τῆς ποιητικῆς, ἡ γὰρ τῆς τραγῳδίας δύναμις καὶ ἄνευ ἀγῶνος καὶ ὑποκριτῶν ἐστιν.*" — Sed restat, ut ostendamus, quomodo factum sit, ut Rhesus Euripidi ascriberetur.

3.

Quae ab Hagenbachio[3]) de ueterum testimoniis disseruntur partim falso partim non accurate dicta sunt. Nam quod iis, »*qui Alexandrinorum uel omnino commentatorum ueterum in scholiis afferuntur*«, annumerat Epimenidem, dicendum est, hunc Epimenidem[1]), cuius ad uersum 36 mentio fiat, nullum esse alium, atque eum, qui Solonis temporibus Athenas uocatus est ad caedem illam Cyloneam lustrandam. Constat enim inter omnes, posteriore tempore ei diuersissima carminum genera tributa esse. Sin Hagenbachius omnes et poetas et grammaticos afferre uolebat, ex quibus Graecus Rhesi explicator uidetur hausisse, permultos plane omisit; cognouimus enim, a Vatero rectissime circiter quadraginta appellari, quorum nomina in scholiis inueniuntur. — Uerum opus erat, ut Hagenbachius eos, qui de ipsius Rhesi uersibus uidentur disputasse, seiungeret ab aliis; quod si fecisset, facillime intellexisset, nullos nisi Cratetem — ad uersus 5. 524[2]) —, Aristarchum — ad uersus 41? 537[2]) —, Dionysodorum — ad uersum 504[2]) —, Parmeniscum — ad uersus 519.[2]) 524[2]) — de ipsa tragoedia nostra uerba fecisse. Pergit Hagenbachius, »*suspicari licere, nonnullos eorum uel in hoc uel in illo paullulum offendisse, neque tamen satis grauia ea habuisse, quae didascaliarum auctoritatem refutarent (confer scholia ad uersus 41. 210. 248. 498. 519).* Sed iterum discernendum erat inter ea, quae de uersibus 41 et 519, et quae de ceteris uersibus dicuntur. Nam illud *X*, quod u. 41 ascriptum erat, ab Aristarcho originem uidetur duxisse, et in scholio ad u. 519 Parmeniscus aperte nominatur; cetera autem a quo disputata sint, in tenebris latet. — Ex his igitur, quae attulimus, scholiorum locis plane perspici potest,

[1]) Opusc. III. p. 275. — [2]) Poet. c. 6. — [3]) l. s. l. p. 10.

[1]) cf. C. F. Heinrich Epimenides von Creta. Höck. Creta III. 246.
[2]) Naucki 527. 540. 508. 523. 527.

a Cratete, Dionysodoro, Parmenisco hanc Rhesum nostram Euripidi tributam esse; et ne Aristarchum quidem aliter iudicasse, inde colligendum uidetur esse, quod dubium non est, quin Parmeniscus[1]) eius discipulus fuerit. Deinde ex argumento posteriore sumendum est, eandem Rhesum Aristophani quoque Byzantio notam fuisse; e priore autem intelligitur, et Dicaearcho cognitam et in didascaliis consignatam fuisse aliquam tragoediam, quae Rhesus inscripta erat. Quodsi recte dixisset Kirchhoffius[2]), quae probanda putabat Schenkelius[3]), uerisimile esse, hoc argumentum fere totum ex Dicaearchi libris fluxisse, plane irrita fierent ea, quae proposuit Hermannus, qui nondum cognouerat, pro *δικαίαν „Δικαίαρ(χος)“* legendum esse, ad Sosithei et Lycophronis tempora detrudendam esse Rhesum. Namque cum sic efficeretur, iam Dicaearcho hanc Rhesum notam fuisse, temporibus Sosithei, qui postea floruit, composita esse non posset. Sed in hac re uir doctissimus uidetur errasse. Nam num credibile est, futurum fuisse, ut Dicaearchus, si argumentum tragoediae nostrae exposuisset taliaque disputasset, qualia sunt: *„Τοῦτο τὸ δρᾶμα ἔνιοι νόθον ὑπενόησαν“ κ. τ. λ.* omnino taceret, quid contineret prologus, aut cui personae a poeta tributus esset, contra primum eius uersum memoriae proderet? An statuendum est, Dicaearchum hac de re disseruisse, uerum ab eo, qui primum composuit argumentum, praeter hunc unum uersum omnia neglecta esse? Demonstrare uult hic, ab Euripide conscriptam esse

[1]) cf. Wolff prolog. in Hom. p. CCXLIV not. 30. schol. ad Il. Θ. 513.
[2]) Philol. VII. p. 563. — [3]) Philol. XX p. 485.

Rhesum: at Euripidis fabulae prologo instructae sunt; contra Rhesus in codicibus prologo aut omnino caret, aut (*ἐν ἐνίοις δὲ τῶν ἀντιγράφων ἕτερος τις φέρεται πρόλογος, πεζὸς πάνυ καὶ οὐ πρέπων Εὐριπίδῃ,*) tali adornata est, qualem ab Euripide conditam esse non putet. Qua de re laboranti succurrit Dicaearchus, qui *ἐκτιθεὶς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ῥήσου γράφει κατὰ λέξιν οὕτως·*

νῦν εὐσέληνον φέγγος ἡ διφρήλατος.

Hic subsistit noster! Cur? Sine dubio quia plura non inuenit. An non necesse est existimemus, aliter futurum fuisse, ut quam celerrime ad explanandam rem cetera quoque describeret? Iam uero reciprocemus haec. Si de prologi argumento non disputauerat Dicaearchus nec memoriae prodiderat, utrum a dea an ab homine pronuntiari eum uellet poeta, — num nihilominus ex uerbis *„ἐκτιθεὶς τὴν ὑπόθεσιν“* colligendum est, totum tragoediae nostrae argumentum ab eo expositum et ea quoque, quae de indole Sophoclea disseruntur, apud eum reperta fuisse? At quid aliud significare possunt uerba *„ἐκτιθεὶς τὴν ὑπόθεσιν“* —? Intueamur socordiam nostri. Namque *„πρόλογοι“* — inquit — *„δὲ διττοὶ φέρονται“* et *„ἐν μέντοι ταῖς διδασκαλίαις ὡς γνήσιον ἀναγέγραπται.“* Quod quo iure disputauerit docet Kirchhoffius[1]). Etenim ut *„φέρονται“* sine dubio falso dictum est, ita uerisimile non est, ipsas didascalias ei praesto fuisse. Num igitur mirandum est, dicere eum *„Δικαίαρχος ἐκτιθεὶς τὴν ὑπόθεσιν,“* quamquam nisi primum prologi uersum nihil apud eum inuenerat? Ac nos quidem sine ulla dubitatione confirmauerimus,

[1]) l. s. l.

interpretanda esse haec uerba „exordium Rhesi indicans.“ — Deinde quaeri potest, ex quo Dicaearchi libro haec petita sint. In Medeae argumento leguntur haec: *„τὸ δρᾶμα δοκεῖ ὑποβαλέσθαι παρὰ Νεόφρονος διασκευάσας, ὡς Δικαίαρχος τοῦ τε (ἐν τῷ περὶ* Kirchhoffius) *Ἑλλάδος βίου.“* Uerisimile igitur est, ex hoc libro *„Βίος Ἑλλάδος“*[1]) etiam nostrum hausisse, neque quidquam impedit, quominus existimemus, ibi ab eo inuenta esse et ea, quae de didascaliis affert, et primus ille prologi uersus, quo fortasse nomen Rhesi ex didascaliis petitum confirmatum fuit. Cetera autem unde hausta sint quamquam in dubio relinquitur, tamen id statuendum uidetur esse, ex Dicaearchi libris ea petita non esse. Sed pergamus.

Rhesus, quam affert Dicaearchus, prologo Euripideo instructa erat, quem ad nostram tragoediam conuenire negauimus. Quid igitur inde intelligitur? Id, quod iam Morstadtius uoluit, duas tragoedias, quae „Rhesus“ inscriptae erant, alteram ab Euripide, alteram ab alio quodam scriptore conditas fuisse, quarum illa deperdita, haec Euripidis nomine usque ad aetatem nostram reseruata est. At quo tempore haec permutatio facta est? Iam supra ostendimus, Rhesum nostram a Parmenisco, Dionysodoro, Cratete aperte ascriptam esse Euripidi, tum etiam Aristarchum aeque iudicasse uerisimillimum esse. Quodsi inter summos grammaticos et Alexandrinos et

1) cf. Lübker, Reallexikon (Dicaearchus) »*Eine ihm beigelegte Schrift Περὶ μουσικῶν ἀγώνων, worin auch wohl die von ihm herrührenden didascalischen Notizen vorkamen, war wohl nur ein Theil jenes Werks*« (scilicet *„Βίου Ἑλλάδος“*).

Pergamenos hac de re conuenerat, quomodo potest explicari, eum, qui primum argumentum conscripsit, horum auctoritate non niti ad *„ἐνίους“* illos refellendos? Accedit, quod Aristophanes Byzantius in altero argumento simpliciter dicit: *„ὁ χορὸς συνέστηκεν ἐκ φυλάκων Τρωικῶν, οἳ καὶ προλογίζουσι“*, de prologo autem, quem litteris mandauerat Dicaearchus, uir grauissimus, plane tacet? Quemadmodum hoc explanandum est? Liquebit res, si statuetur, primum argumentum ante alterum confectum totamque controuersiam ante Aristophanis, Aristarchi, Cratetis tempora ortam et diiudicatam esse, — id est paullo post, quam compositam Rhesum esse existimamus. Quod si recte coniecimus, apparet, primum tragoediae nostrae argumentum antiquissimum esse testimonium, quo ab Euripide eam conditam esse edoceamur.

Iam ut quae ostendimus ea paucis complectamur, Euripides Rhesum tragoediam conscripserat, quae et ab Aristotele in didascalias relata et a Dicaearcho in libro, quem inscripserat *„Βίος Ἑλλάδος“*, primo prologi uersu apposito consignata est. Atque ut dubitari potest, utrum haec Rhesus integra fuerit etiam Dicaearchi aetate, an praeter illum uersum iam tum deperdita, ita nullo pacto dubium uidetur esse, quin paullo post interciderit. Deinde Sosithei temporibus Rhesus nostra condita est, quae uel ab ipso scriptore uel ab alio quodam pro illa substituebatur. Grammatici autem Alexandrini siue Pergameni, quamquam eos non fugiebat, a ceteris Euripidis tragoediis eam abhorrere, — etenim Crates[1]) »*ab ado-*

1) cf. schol. 524.

lescente« — inquit — »*Euripide haec tragoedia docta est«* —, tamen didascaliarum fidem impugnare non audebant. Id uero, quod placuerat Alexandrinis, scriptores aetate inferiores longe etiam minus in dubium uocabant; itaque usque ad Scaligeri aetatem omnes hanc Rhesum ab Euripide conscriptam esse existimabant. Uerum enimuero prorsus perspecta est res ab Hermanno, qui unus recte uidetur dixisse, qua aetate tragoedia nostra condita esset. Nam quod Hagenbachius[1]) »*Quae«* — inquit — »*ad Athenas, Orpheum, Musaeum aliaque in epilogo spectantia effunduntur, talia Alexandrinum prodere poetam, quis est, qui sibi persuadeat?«* uidetur neglexisse, et poetas, quos imitatus est Rhesi scriptor, fuisse Athenienses, et Athenas omnium artium ingenuarum atque elegantium parentem.

[1]) l. l. p. 54. cf. Rauchenstein l. l. p. 570.

OTTO MENZER DE VITA SUA.

Natus sum a. h. s. XLIV a. d. IX. Cal. Sept. Wriezeni, in urbe Marchiae, patre Ludouico, matre Emilia, e gente Laemmerhirt, qua iam a. h. s. L orbatus nouo coniugio a patre inito alteram eius uxorem Emiliam, e gente Schwarzlos, alteram matrem expertus sum. Litterarum elementis ab ipso patre imbutus puer tredecim annorum gymnasii regii Ioachimici Berolinensis alumnus factus sum, quod adhuc floret rectore Kiefslingio, uiro maxime mihi colendo. Perlustrato paedagogio uere anni h. s. LXIII uniuersitatem adii Bonnensem, cuius per duos et dimidium annum audiui prodocentes: Iahnum, Monnardium, Ritschelium, Schaarschmidtium, Schopenum, Simrockium, Sybelum, Wachsmuthum. Ex quibus egregie me sibi deuinxerunt Ritschelius, Schaarschmidtius, Wachsmuthus quorum beneuolentia mihi contigit, ut et exercitationibus epigraphicis, philosophicis, philologicis interessem, et munus publicum in bibliotheca regia administrandum mihi mandaretur. Anno h. s. LXV cum Ritschelius Bonna decessisset, Berolinum me contuli, ubi per ter sex menses scholis interfui Droyseni, Haupti, Kirchhoffi, Muellenhoffi, Trendelenburgi.

Quibus uiris omnibus de me praeclare meritis gratias ago semperque habebo quam maximas.

SENTENTIAE CONTROVERSAE.

1. Christo Patiente tragoedia ad emendanda Rhesi uerba non utendum est nisi cautissime.
2. Societas ciuitatum, quae singulari imperio gubernantur et reguntur, non praestat nationis unitatem. *Εἷς κοίρανος ἔστω.*
3. Paroemiacus in systemate legitimo

   Hecuba 68: *ὦ στεροπὰ Διός, ὦ σκοτία νύξ,*
   τί ποτ᾽ αἴρομαι ἔννυχος οὕτω
   δείμασι φάσμασι;

   uersu (Agam. 66): *κάμακος θήσων Δαναοῖσι*
   Τρωσί θ᾽ ὁμοίως non confirmatur.

   In Aesch. Suppl. 4:
   Νεῖλον· δίαν δὲ λιποῦσαι
   χθόνα σύγχορτον κ. τ. λ.

   a Seidlero ad Eur. Troad. 176 recte emendatum est: „*Νεῖλον· δίαν δ᾽ ἐκλείπουσαι;*“ nostro autem loco legendum uidetur esse „*τί ποτ᾽ ἐννυχίοις αἴρομαι οὕτω.*“
4. Medeae uersus 345 delendus est.
5. Quae ab Hermanno (opusc. III. p. 272) de Aristarcho et Cratete disseruntur stare non possunt.
6. Recte disputauit Lessingius, prologos Euripideos magnum momentum attulisse ad id, quod dicit Aristoteles (poet. 13): *ὁ Εὐριπίδης .. τραγικώτατος τῶν ποιητῶν φαίνεται.*